

100. Yaşındaki Sosyal Bilgiler Dersini Sosyalleşme ve Toplu Öğretim Ekseninde Yeniden Düşünmek

Reconsidering Social Studies Course in the Axis of Socialization and Integrated Education on its age of 100

Erdoğan KAYA¹, Galip ÖNER²

Kabul Tarihi/Accepted Date: 10.10.2017

ÖZ: Okullarda dilsel, sayısal vb. çeşitli bilgi ve becerilerin öğrencilere kazandırılması için bazı dersler oluşturulmuştur. Sosyal ifade becerilerinin kazandırılması için de Sosyal Bilgiler dersi tasarlanmıştır. Ancak zamanla Sosyal Bilgilerin; Türkiye’de sadece bilgi ezberletilen, değer ve beceri kazandırmaktan uzak ve yaşamdan kopuk bir derse dönüştürüldüğü düşünülmektedir. Oysaki bu dersin temel varoluş amacı, bireyin ülkesine, milletine ve insanlığa yönelik görev ve sorumluluklarını yerine getirerek toplumsal yaşama uyum sağlamasına ve mutlu bir hayat sürdürmesine yardımcı olmaktır. 1916 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde dünya literatürüne giren bu ders, bugün dünyada 100. yaşını geride bırakmıştır. Türkiye’de ise Sosyal Bilgiler dersi 50. yaşına yaklaşmıştır. Ancak günümüz Türkiye’sinde Sosyal Bilgiler dersinin, tasarım gerekçeleri ve temel anlayışlarından hatta yaşamdan uzaklaştırıldığı söylenebilir. Bu nedenle Sosyal Bilgileri en yalın haliyle yeniden düşünme gereksiniminin ortaya çıktığı anlaşılmıştır. Çalışmada Sosyal Bilgiler dersinin tarihsel temelleri ve tasarım gerekçelerine değinilerek bugün geldiği durum tartışılmaktadır. Buna dayalı olarak bir asırdır uygulanan, incelenen, tartışılan Sosyal Bilgiler dersinin temelinde hangi düşünceler yer almaktadır? sorusuna literatür ışığında yanıt aranmaya çalışılmaktadır.

Anahtar sözcükler: Sosyal Bilgiler Dersi, Sosyalleşme, Toplu Öğretim Sistemi

ABSTRACT: At schools, several courses have been designed to make students gain certain knowledge and skills in language, numeric, etc. To help them gain the skills of social expression, social studies course has been designed. However, in time, this course has turned to be a kind of oral course in which the knowledge is memorized and learners hardly ever gain the expected skills. On the contrary, social studies course exists to help individuals adapt the life of the society, have a happy life and fulfil their responsibilities towards their country, nation and the humanity. This course, which was first put into the literature in the USA in 1916, is now at the age of 100 in the world, and it is about to be 50 in Turkey. However, it is thought that the social studies course is deviated from its basic principles and background in Turkey today. For this reason, it is necessary to reconsider this course with its simple form. In this sense, this study argues the current situation of social studies course by touching upon its historical background and the purposes behind its design. It also aims to find out the basic considerations in social studies course, which has been applied, examined and discussed for about a century, in the light of the literature.

Keywords: Social Studies Course, Socialization, Integrated Education

¹ Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, erkaya@anadolu.edu.tr

² Arş. Gör., Erciyes Üniversitesi, galiponer@erciyes.edu.tr

1. GİRİŞ

Son yıllarda Türkiye'deki eğitim alanında yaşanan çeşitli uygulamalar, Sosyal Bilgiler dersinin hangi amaç için tasarlandığının tekrar hatırlanması gerektiğini gündeme getirmiştir. Bu gerekliliğin temelinde yatan etmenlerden biri, Sosyal Bilgiler dersinin doğuş gerekçesi olan çocuğa göre eğitim ilkesinden uzaklaşılarak disiplinler, sınav ve yarışmaya dayalı ezberci bir eğitime yönelmiş olması düşüncesidir. Çocuklar, neredeyse 15-20 kiloluk çantaları taşıyan, sürekli olarak sınavlara yönelik kurs ve özel dersler alan, hafta sonlarında bile dinlenemeyen, oyun oynayamayan birer robota dönüştürülmüşlerdir. Bu bağlamda toplumun kendisi ve geleceği olan bireyin tehdit altında olduğu söylenebilir. Zaman zaman basına da yansıyan küçük yaştaki çocukların kaygı ve strese dayalı çeşitli hastalıklara sahip olmasının arkasında yatan önemli etmenlerden biri eğitim sistemidir. Sınava odaklı eğitim sistemi, bireylerin sosyalleşmelerinin yanı sıra ailelerin birbirleriyle görüşmelerini bile olumsuz yönde etkilemiş durumdadır. Oysaki Milli Eğitim'in genel amaçları arasında bireyin ruhen ve bedenen sağlıklı bir biçimde yaşayabilmesi ve topluma kazandırılabilmesine ilişkin ifadeler, ilk maddede yer almaktadır. Birçok ülke, bireyi çeşitli sözel, sayısal ve sosyal becerilerle donanmış bir biçimde yetiştirerek başta kendisine, ailesine ve devletine katkısı olan vatandaşlar olarak yetiştirmelerini sağlamaya çalışmaktadır. Sözü edilen beceriler ise okullarda Dil (Türkçe), Matematik gibi çeşitli derslerin bünyesinde kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bilindiği gibi her dersin bilişsel olduğu kadar duyuşsal ve devinişsel bağlamda da öğretilmeye çalışılması, öğrenmenin niteliğini artırmaktadır. Sosyalleşme becerileri ise okullarda tarih, coğrafya ve vatandaşlık gibi çeşitli derslerin bünyesinde kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bazı ülkelerde ise çocukların gelişim düzeylerine uyarlanmaya çalışılarak özellikle küçük yaşlardaki çocuklar için hayata uyum ve sosyalleşme gibi beceriler toplu öğretim sisteminden yararlanılarak tasarlanmış olan Sosyal Bilgiler dersi ile kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersinin temelini oluşturan toplu öğretim, çocuğa görelilik ilkesinden hareketle onların hayatı ve toplumu bütüncül bir şekilde öğrenmelerine dayanan bir sistemdir. Bu sistem, eğitimin çocukların başat kapasitesine indirgenmesi çabasının bir ürünüdür. Çünkü geçmişte bazı eğitimciler ve okulların her bilim (disiplin) için bir ders oluşturma eğilimi nedeniyle onlar, birçok öğretmen ve araç-gereçle mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Özellikle anne ve ailesinden sonra okul yaşamı başlayan küçük çocukların çokluklarla başat kapasiteleri düşük olmaktadır. Küçük çocuklar birçok öğretmen ve araç-gereçle mücadele etmesinler diye toplu öğretim sistemi ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Türkiye'deki ilkokullarda birçok disiplinin eğitimini bünyesinde bütünleştiren toplu öğretim öğretmenleri olarak sınıf öğretmenleri görev yapmaktadır. Ortaokullarda görev yapan toplu öğretim öğretmenleri ise Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi öğretmenleridir.

Gelişim düzeyleri göz önüne alındığında çocukların, yaşları ilerledikçe bilişsel anlamda somuttan-soyuta ve basitten-karmaşığa doğru bir ilerleme yaşadıkları görülmektedir. Bu yönelim eğitimde toplu öğretimden-disiplinler (parçalı, ayrık) öğretime doğru bir ilerlemeyi gerekli kılmaktadır. Bir başka deyişle hayatın bütünlüğüne uygun olan toplu (disiplinlerarası) öğretimden daha detaycı ve parçalı disiplinler öğretime doğru yönelme söz konusu olabilmektedir. Ancak okullardaki uygulamalara bakıldığında daha detaycı olan disiplinler dersler gibi toplu öğretim derslerine de birçok kaynak, test vb. aracın eklendiği görülmektedir. Hatta disiplin dersleri olmamalarına rağmen birçok toplu öğretim dersinin, bazı disiplin öğretmenleri tarafından okutulmaya çalışıldıklarına da tanık olunmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin Tarih, Coğrafya; Fen Bilgisi dersinin Fizik; Kimya ve Biyoloji öğretmenleri tarafından okutulması gibi...

Okullar, bireyin topluma uyumunda dilsel, sayısal, sözel, görsel...çeşitli bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı kurumlardır. Sözü edilen kazanımlar, Türkçe, Matematik ve Görsel Sanatlar

gibi derslerle kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bunun yanında sosyal anlamda bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırılması da Sosyal Bilgiler dersi ile gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler için bireyin sosyalleşmesi (sosyalizasyonu) amacıyla tasarlanmış bir ders olduğu söylenebilir. Birey ve aile tarafından bakıldığında sosyalleşme olarak ortaya çıkan gerçekliğin, kurumsal olarak birey-devlet ilişkilerinde vatandaşlık olgusuna yerini bıraktığı belirtilebilir. Ancak uygulamadaki Sosyal Bilgiler dersinin zaman zaman asıl amacından uzaklaştırıldığı görülmektedir. Bazı zamanlarda da yalnızca Tarih ve Coğrafya disiplinlerine ait bilgilerin yüklendiği bir ders haline dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır. Zaman ve mekânın, bireyleri kimliklendirme ve sosyalleştirmelerindeki önemli etkisi nedeniyle Sosyal Bilgiler dersinde çoğunlukla Tarih ve Coğrafya disiplinlerine dayalı bir toplulaştırmanın yapıldığı bilinmektedir. Ancak sınava dayalı eğitimin, bilgiye dayalı ölçülmesi nedeniyle dersin asıl amacı olan sosyalleşmeden uzaklaşıldığı ifade edilebilir. Üniversite sınavının liselerdeki eğitime verdiği zararın benzeri, ne yazık ki TEOG (Temel Eğitimden Orta Öğretime Geçiş Sınavı) tarafından ortaokullara verilir duruma gelmiştir. Bugünlerde sözü edilen sınavın yerine bir başkasının konulması ve bununla öğrencilerin seçilmesine yönelik çeşitli tartışmalar yaşanmaktadır. Adı her ne olursa olsun sınav stresinin küçük yaşlara inmiş olmasına yol açan bu uygulamaların çocukların diğer alanlardaki gelişimlerine olduğu kadar sosyal gelişimlerine de olumsuz etkileri olduğu görülmektedir. Liselerdeki disiplinler ve ezberci uygulamalar, artık ortaokullarda da yaşanmaktadır. Bu nedenle daha önce de belirtildiği gibi çocuğa uygun toplu öğretim derslerinden hatta bunların beslendiği sanat, spor ve müzik gibi derslerden ödün verilerek disiplinler ve yarışmacı bir eğitime yönelinmiştir.

Dünyada sosyalleşmenin nasıl gerçekleştiğine ilişkin çeşitli araştırmalar ve çalışmalar yapılmaktadır. Bunların sonucunda çeşitli sosyal gelişim ve sosyal öğrenme kuramlarının ortaya çıktığı bilinmektedir. İlgili kuramlar incelendiğinde odakta yer alan kitlenin gelişim düzeyi ve öğrenme biçiminin sosyalleşme eğitiminde belirleyici bir etmen olarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Çeşitli eğitimciler bu konuda deneme ve uygulamalarla bazı yaklaşımlar geliştirmiş durumdadır. Böylece ilk ve ortaokul çocuğunun bütüncül veya toplu öğrenme özelliğinden hareketle eğitim ortamları biçimlendirilmektedir. Bu bağlamda bazı eğitimciler tarafından öğretmen, öğrenci ve program ölçeğinde toplulaştırma denemeleri yapıldığı görülmektedir. Bunlar arasında Comenius, Herbart, Decroly, Otto ve Dewey ilk akla gelenlerdendir. Sosyal Bilgiler program ve dersi de buna uygun olarak sosyal bilim disiplinlerinden yapılan toplulaştırmaların bir ürünüdür. Bilindiği gibi sosyal bilim uzmanları, birey ve toplumun birçok özelliğini araştıran çeşitli yöntem ve teknikler uygulamaktadırlar. Sosyal Bilgiler dersi de bunlardan beslenerek ilk ve ortaokul çocuğunun sosyalleşmesine odaklanmaktadır.

Sosyal Bilgilerin temeli olan toplu öğretime aykırı bir biçimde işlenmesi, yetişkinler için tasarlanmış disiplinler derslerde olduğu gibi olumsuz bir algıya neden olabilmektedir. Çünkü Sosyal Bilgiler, çoğunlukla Tarih ve Coğrafya konuları ekseninde disiplinler bir ders gibi işlenmektedir. Buna neden olan etmenlerin başında da sınav ve uzmanlığı önemseyen eğitim anlayışı gelmektedir. Bu anlayışta ne yazık ki çocukların sağlıklı bir gelişim göstermeleri ve mutlu bir hayat sürmelerinden öte sınavlarda elde ettikleri puanlar önemlidir. Öyle ki, bazı okullar TEOG sonuçlarını afişe ederken toplu öğretim dersleri yerine disiplinler dersler yaptıklarını, hatta lise öğretmenlerini derse soktuklarını bile belirtmektedirler. Örneğin Fen Bilgisi yerine Kimya ve Biyoloji öğretmenlerinden yararlandıklarına ilişkin reklamlar yapmaktadırlar. Bu örnekten hareketle önemsenen şeyin, çocuğa göre eğitimden öte sınav sonuçları olduğu anlaşılmaktadır.

Yukarıda belirtilen etmenler nedeniyle uygulamadaki Sosyal Bilgiler dersine *esasici*, programdaki Sosyal Bilgilere ise *ilerlemeci* eğitim felsefesinin egemen olduğu ileri sürülebilir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersinin tasarlanmış amacını tekrar hatırlamak gerektiği düşünülmektedir. Tasarım gerekçesinden

uzaklaşması nedeniyle uygulamadaki Sosyal Bilgiler dersinin, varoluş gereksinimlerini yeterince karşılayamadığı söylenebilir. Oysa bu dersin temelinde iki ana öge yer almaktadır. Bunlardan birincisi farklı disiplinlerin bütünleşik bir programla verilmesini öngören *Toplu Öğretim*; diğeri ise vatandaşlık yaklaşımıyla doğrudan ilişkili olan ve Sosyal Bilgiler dersine adını veren *Sosyalleşme (Sosyalizasyon)*. Bu çalışmada Sosyal Bilgiler dersinin tasarım gerekçesi olan sözü edilen ögeler irdelenecektir. Bunun için öncelikle dersin tasarım biçimini oluşturan *Toplu Öğretim* sistemine değinilecektir. Daha sonra da tasarım amacı olan *Sosyalleşme* süreci ele alınacaktır.

2. TOPLU ÖĞRETİM SİSTEMİNİN BİR ÜRÜNÜ OLARAK SOSYAL BİLGİLER

Bir toplu öğretim dersi olan Sosyal Bilgiler, çoğunlukla beslenmekte olduğu sosyal bilim disiplinlerinin ürettiği bilgi, beceri ve değerleri kullanmaktadır. Bunların, çocukların öğrenme düzey ve biçimlerine uygun olarak toplulaştırılarak öğrenilmesini kolaylaştırmaktadır. Bir nevi aracıdır, sosyal ve beşeri bilimlerin ulaştığı bilgi, beceri ve değerleri öğrencilere aktarmakla sorumludur. Sosyal Bilgiler ile ilgili bugüne kadar çok sayıda tanım yapılmıştır. Sosyal Bilgiler dersinin günümüzde kapsamının nasıl ele alındığını daha iyi anlamak için tanımlamalarda hangi ögelere yer verilip verilmediğine de bakmak yararlı olabilir. Bir başka deyişle tasarlanış amacı olan sosyalleşmeyle tasarlanış biçimini belirleyen toplu öğretim sistemine değinilip değinilmediği görülmeye çalışılabilir.

Barth'ın (1991: 7) Sosyal Bilgileri, "*kritik sosyal konular üzerinde vatandaşlık becerilerinin geliştirilmesi amacıyla sosyal bilimler ve beşeri kavramların disiplinler arası entegrasyonudur.*" şeklindeki betimlemektedir. Entegrasyon, Türk Dil Kurumu tarafından kısaca "Bütünleşme, Uyum" şeklinde tanımlanmıştır. Türkiye'deki eğitim literatüründe entegrasyon, bütünleştirme sözcüklerinin yerine toplulaştırma veya toplu öğretimin daha çok tercih edildiği görülmektedir. Deveci'ye (2010) göre eğitimde artan araştırma sayısı nedeniyle yaygınlaşan entegrasyon kavramının tanımı tam olarak yapılamamaktadır. Entegrasyon için disiplinlerarası, karışık, derin, ardışık, kaynaştırılmış, harmanlaştırılmış, birleştirilmiş... gibi bir çok tanım yapılsa da eğitimciler daha çok 'disiplinler arası, kaynaştırılmış ve tematik' kavramlarını kullanma eğilimi göstermişlerdir. Ancak biraz önce de belirtildiği gibi Türkiye literatüründe toplu öğretim sözcüğünün daha çok kullanıldığına tanık olunmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersinin tanımına yönelik olarak literatürde bir birlikteliğin olmadığı görülmektedir. Bu durumun, içeriğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Edgar Bruce Wesley bu konuda, "başka hiçbir ders, farklı doktrinlerden dolayı böylesine muzdarip olmamıştır. Diğer alanlar, çeşitli disiplinlerin birleşimini içerebilirken, bunlardan hiçbiri Sosyal Bilgilerdeki gibi bir karmaşaya yol açmamıştır (Barr, Barth, Shermis, 2013: önsöz) ifadesini kullanmıştır. Bir başka tanımda Sever (2015: 3) "Sosyal Bilgiler, temel eğitim öğrencilerinin değişen ve sürekli gelişen dünya düzeninde, hayatlarında gerekli olan bilgi, beceri, değer ve tutumlarını geliştirmek amacıyla içeriğini temelde sosyal ve beşeri bilimlerden alan ve bunun yanında yeri geldiğinde insana dair her türlü disiplin ve çalışma alanından da yararlanma yoluna giden bir öğretim programı, bir temel eğitim dersi ve çalışma alanı" demektedir. Erden (tarihsiz: 8) ise "Sosyal Bilgiler, ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı" tanımını kullanmaktadır.. Doğanay'a (2004: 17) göre "Sosyal Bilgiler, sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve becerikli demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma

alanıdır”. Sönmez ise (2005: 455) Sosyal Bilgileri; “toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonucunda elde edilen dirik bilgiler” olarak tanımlamıştır. Öztürk’e (2007) göre ise “Sosyal Bilgiler, hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla, sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir öğretim programıdır”. Başka bir tanım da Barth ve Demirtaş (1997; 1.6) tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre sosyal bilgiler; “vatandaşlık eğitimi programı, Türk demokratik toplumundaki sorumluluk sahibi vatandaşların görevine uygun amaçlar üreten, içeriğini tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konularını ilişkilendirerek oluşturulan ve yaşam boyu sürecek vatandaşlık becerileri sunan bir eğitim planıdır”. Ülkemizde en yetkin kuruluş olan Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından 2005 yılında hazırlanan 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Kılavuzu’nda yer alan tanım ise şu şekildedir:

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (SBDÖP, 2005).

Sosyal Bilgiler alanında yurtdışında yapılmış tanımlardan bazılarına bakmak gerekirse şu şekildedir: Sosyal bilgilerin doğduğu yer olan Amerika Birleşik Devletleri’nde sosyal bilgiler, “ilkokul ve ortaokullarda verilen özellikle coğrafya, tarih ve vatandaşlıkla ilgili bir programdır” (Parker, 1991’den akt. Thornton, 2008: 15). Barth’a (1991: 7) göre Sosyal Bilgiler, “kritik sosyal konular üzerinde vatandaşlık becerilerinin geliştirilmesi amacıyla sosyal bilimler ve beşeri kavramların disiplinler arası entegrasyonudur”. Ross (1997: 5) ise Sosyal Bilgileri “gençlerin topluma aktif katılımını sağlamak için gerekli bilgi, beceri ve değerlerle donatılması” olarak tanımlamaktadır (akt. Savage ve Armstrong, 2000: 5). ABD’de kurulmakla birlikte birçok ülke tarafından otorite bir kuruluş olarak görülen Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (National Council for the Social Studies, kısaca NCSS) tarafından yapılan tanım, içerik ve amaç ise şöyledir (Savage ve Armstrong 1996’dan akt. Öztürk, 2012: 4):

Sosyal Bilgiler, sosyal ve beşeri bilimleri vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacıyla, kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşeri bilimler, matematik ve doğa bilimlerinden kendine mal ettiği içerik üzerinde sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma sağlar. Sosyal bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, genç insanlara bilgiye dayalı ve mantıklı kararlar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır.

Yukarıdaki tanımlar incelendiğinde, Sosyal Bilgilerin çoğunlukla vatandaşlık eğitimi amacıyla oluşturulduğuna vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır. NCSS’in yaptığı tanıma göre de sosyal bilgiler, vatandaşlık becerilerini geliştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerin toplulaştırılmasıyla oluşturulmuştur (NCSS’den akt. Levstik ve Tyson, 2008: XIX). Bünyesinde bu kadar bilimi barındıran Sosyal Bilgiler, bu bilimlerin içerdiği bilgileri öğrencilere, eğitim ve öğretim ortamında ve sürecinde sarmal bir yapı ile birlikte bütüncül bir yaklaşımla vermektedir. Böylece öğrenciler birçok bilimi birbirleriyle ilişkilendirerek bir arada görme ve öğrenme fırsatını elde etmektedirler. Görüldüğü gibi sosyal yaşamı inceleyen bilimlerden yararlanılarak sosyalleşme ve vatandaşlık eğitimi amacıyla böyle bir ders oluşturulmuştur. Buradan bireyin aileden başlayarak yaşamış olduğu sosyalleşme sürecini,

okullarda daha düzenli ve planlı bir biçimde Sosyal Bilgiler dersi sayesinde geliştirdiği düşünülebilir. Bu aşamada yaşanan sosyalleşme, aynı zamanda yasalar karşısında bireyin vatandaş olarak şekillendirilmesi sonucunu da doğurmaktadır.

ABD’de NCSS tarafından üç yıllık bir çalışma sonucunda 1994 yılında Sosyal Bilgiler Program Standartları belirlenmiştir. Mükemmellik Beklentileri (Expectations of Excellence: Curriculum Standarts for Social Studies) adı altında yayınlanan raporda Sosyal Bilgiler için belirlenen standartlar şunlardır (Turner, 1999: 61);

1. Kültür
2. Zaman, Süreklilik ve Değişim
3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler
4. Bireysel Gelişim ve Kimlik
5. Bireyler, Gruplar ve Kurumlar
6. Güç, Otorite ve Yönetim
7. Üretim, Dağıtım ve Tüketim
8. Bilim, Teknoloji ve Toplum
9. Küresel Bağlantılar
10. Vatandaşlık İdealleri ve Uygulamaları.

Yukarıdaki standartların bireyin sosyalleşmesine alt yapı oluşturan çeşitli toplumsal ve kurumsal öğelerden oluştuğu görülmektedir. Türkiye’de 2005 yılında MEB tarafından yürürlüğe konan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında da içerik, disiplinlerarası bir yaklaşımla, NCSS’in belirlediği standartları esas alan “öğrenme alanları” etrafında yapılandırılmıştır. Programda söz konusu öğrenme alanlarında farklı disiplinlere ait kavramların geliştirilmesinin hedeflendiği de belirtilmiştir. Bu bakımdan 2005 programının, Sosyal Bilgiler program geleneğinin iki değişmez öge olan disiplinlerarasılık ve bütünlüğe vurgu yaptığı söylenebilir (Öztürk, 2012: 14).

Özellikle, ilköğretimde, çocuk sosyalleştirilirken sınıfta değişik bilim dalları ile ilgili ilke ve genellemeler, ayrı ayrı dersler olarak değil onların ortak noktaları alınarak belirli bir bütün içinde, birbiriyle kaynaştırılmış olarak sunulur. Bütünü görüp anlamak ve ona uygun öğrenme yaşantıları içine girmek daha kolaydır. Böyle bir yaklaşım, çocuğun gelişim ve öğrenme ilkelerine de uygun düşmektedir. Öğretimde bütünlük yaklaşımının izlenmesi, öğrencilere önemli yararlar sağlar. Böylece onlar, toplum içindeki yetişkin vatandaş rolüne çok yönlü olarak daha iyi hazırlanabilirler. Ayrıca, böyle bir yaklaşım öğretmenlere esneklik, hayal gücü ve yaratıcılık olanakları sağlar (Sözer, 2008: 44).

Tanımlarda görüldüğü üzere Sosyal Bilgilerin farklı disiplinlere ait içeriklerin bir araya getirilerek birleştirildiği/toplulaştırıldığı bir ders olduğu ve yaşamı yansıttığına değinilmektedir. Ancak toplu öğretim sistemi ve bireyin sosyalleşmesine yeterince değinilmediği söylenebilir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarını da tekrar ele almak yararlı olabilir.

Sosyal Bilgiler dersi, çocukların yaşadıkları dünya ve toplum hakkında bir anlayış ve sosyal görüş oluşturmak için vardır. Dersin başlıca amaçlarından biri, sosyal etki yaratarak iyi vatandaşlar yetiştirmektir. Demokratik yaşamın kıymetini anlayabilmeleri için gençlerin kafalarını ve karakterlerini kuvvetlendirmektir (Moffatt, 1957: 20). Görüldüğü gibi Moffatt (1957) sosyal etkiye vurgu yaparak Sosyal Bilgiler dersinin sosyalleşme sürecindeki rolüne bir atıfta bulunmaktadır. Çünkü dersin

öğretiminde en önemli amaç, öğrenciye “toplumsal kişilik ve kimlik” kazandırmaktır. Toplumsal kişiliğin de en önemli özelliği ‘iyi bir vatandaş’ olmaktır. Burada, iyi bir vatandaş olmaktan kastedilen, kişinin görev ve sorumluluklarını bilmesi, çevresine ve çevresindeki olaylara duyarlı olmasıdır. 21. yüzyılın iyi vatandaş anlayışı ise *etkili ve katılımcı bir vatandaş* olmaktan geçmektedir. Sosyal Bilgiler dersi, bireyin gerek kendisine, gerekse ailesine, çevresindeki diğer insanlara, yasalara ve devlete yönelik görev ve sorumlulukların neler olduğunu ve özellikle toplumsal çevresine etkili bir biçimde nasıl uyum sağlayacağını öğretir (Sözer, 1998: 18-19). Paykoç (1995) da kısaca, sosyal bilgiler eğitiminin genellikle vatandaşlık, sosyalleşme ve vatanseverliği geliştirmeyi amaçladığını ifade etmiştir (akt. Akdağ, 2014: 8). Görüldüğü gibi Sözer (1998) ve Paykoç (1995) Sosyal Bilgiler dersinin sosyalleşme amacı taşıdığını açıkça vurgulamışlardır.

NCSS ise, bu konuda bir uzlaşma sağlamak amacıyla 1970 yılında yayınladığı öğretim kılavuzunda sosyal bilgiler öğretimi için şu dört amacı önermiştir: *İnsanın geçmiş, bugün ve gelecekteki durumu hakkında bilgi edinme becerisini geliştirme; bilgiyi işleme için gerekli becerileri kazandırma; inanç ve değerleri yorumlama becerisini geliştirme; vatandaş olarak aktif sosyal katılım için bilgiyi uygulama* (Barth, 1991’den akt. Öztürk, 2012: 8-9). Sosyal Bilgiler dersinin başlıca amacı, karşılıklı olarak birbirine bağımlı bir dünyada kültürel olarak farklı demokratik toplumlarda gençlerin kamu yararına bilinçli ve doğru kararlar alabilmesi için yeteneklerinin gelişmesine katkıda bulunmaktır (NCSS’den akt. Levstik ve Tyson, 2008: XIX). Görüldüğü üzere Sosyal Bilgiler dersi için farklı şahıs ve kuruluşların belirledikleri amaçlarda sosyalleşme sürecine az da olsa vurgu yapılmaktadır. Ancak bu vurgunun Sosyal Bilgiler dersinin tasarlanış gerekçesi ve öğeleri düşünüldüğünde yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. *Toplu Öğretim ve Sosyalleşme* kavramlarını, Sosyal Bilgiler dersinin tarihi gelişimi içerisinde de aramak yararlı olabilir.

Sosyal Bilgiler eğitiminin temel eğitim program alanı olarak geçmişi çok eskilere dayanmasa da, sosyal bilgilerin temellendiği tarih, coğrafya gibi disiplinlerin öğretimi oldukça eskidir (Yalçınkaya ve Uslu, 2015: 28). Sosyal Bilgiler eğitiminin ne zaman ve nerede başladığı kesin olarak bilinmemektedir. Yalnız “İnsanoğlunun var olduğu andan itibaren hem fen, hem de sosyal bilimler eğitimi başlamıştır” denilebilir (Sönmez, 2010: 5). Bu dersin içerdiği konuların, ilkçağlardan itibaren Antik Yunan, Roma, Mısır, Çin, Anadolu ve Hindistan gibi medeniyetlerde verildiği bilinmektedir (Özmen, 2015: 4). “Sosyal Bilgiler dersinin kapsamına giren konular, Eski Yunan ve Roma gibi büyük medeniyetler kuran batı toplumlarında ilkçağlardan itibaren okutulmuştur. Herodotes, Thukydides (yaklaşık M.Ö. 460-395), Aristo, Eflatun aynı zamanda birer öğretmen olarak öğrencilere dersler vermişlerdir. Köklü bir medeniyeti olan Çin’de de Sima Qian (yaklaşık M.Ö. 145-86) ile Du-Yu (732-812) tarih dersleri okutmuşlardır. Arap İslam dünyasında da Taberi (839-923) önemli bir kişidir. Selçuklu Nizamiye medreseleriyle başlayan gelenek ile ondan sonra gelen Türk ve İslam devletleri ve Osmanlı medreselerinde çeşitli Sosyal Bilgiler konularına yer verilmiştir (Bilgili, 2006: 26).

Sosyal Bilgiler tarihinin, insanoğlunun varoluşuna dayandığı görülmektedir. Çünkü insan doğuştan itibaren yaşamı anlamaya ve anlamlandırmaya çalışmaktadır. Çünkü gerçek anlamda Sosyal Bilgiler eğitiminde parçalara ayrılmış konu ve üniteler yoktur. Süreç bireyin ihtiyaçları doğrultusunda gelişir. Tıpkı gerçek yaşamda da bölümlere ayrılmış konu ve ünitelerin bulunmaması gibi... Birey doğal ihtiyaçları doğrultusunda öğrenmeye devam eder. Sosyalleşme de böyle bir ihtiyaçtır. Bu durum, yaşam boyu devam eden dinamik bir süreçtir.

Sosyal Bilgiler, eğitim kurumlarına bir konu alanı ya da ders olarak ABD’de 20. yüzyılın başında, sosyal yaşantıların karmaşıklaşması, toplumsal değişimin ve çatışmaların artmasıyla birlikte girmiştir (Tabachnick, 1991’den akt. Erden, tarihsiz: 6). Amerika kıtasına dünyanın çeşitli yerlerinden yapılan

yoğun göçler, mozaik bir toplum ve çokkültürlülük yaratmıştır. Bununla beraber sanayi devrimi de sosyal, ekonomik ve kültürel pek çok açıdan sorunlar çıkarmıştır. 19. yüzyıl Amerikan toplum liderleri, çeşitli kültür kökenli insanlarda bir arada yaşama bilinci geliştirmek, birlikte çalışma ve ortak karar alma mekanizmalarını işletmek amacıyla eğitimden yararlanmayı düşünmüşlerdir. Bir başka deyişle “yeni Amerikan toplumu yaratmak” için eğitimi araç olarak görmüşlerdir (Bilgili, 2006: 26). Sosyal Bilgiler kavramı, Bulletin dergisinin 1916 tarihli 28. sayısında yayınlanarak ilk kez literatürde yer almıştır. Çünkü *Milli Eğitim Derneğinin Orta Eğitimi Yeniden Teşkilatlandırma Komisyonunun Sosyal Bilgiler Komitesi Raporu* bu dergide yayınlanmıştır. Sosyal Bilgiler deyiminin mucidi olan Thomas Jesse Jones’un başkanlık yaptığı bu komite Sosyal Bilgiler kavramını, “Konu doğrudan doğruya toplumun oluşumu, örgütlenmesi ve bu sosyal birliklerin bir parçası olması dolayısıyla insana ilişkin olan bilgiler, Sosyal Bilgilerdir” (Moffatt, 1957: 18) şeklinde tanımlamıştır. Komite, Anglo-sakson kültür temelli milli bir toplum anlayışını oluşturmak üzere bir Sosyal Bilgiler ders programı hazırlamıştır. Program içeriği, tarih ve coğrafya gibi iki sosyal bilim disiplini ile ABD’de vatandaşlık bilinci geliştirecek şekilde oluşturulmuştur. Ders içeriğinde insanlık, anglo-sakson ve Amerika tarihi, milli değerler, insan hakları, demokrasi, Amerika coğrafyası, gündelik ve sosyal yaşamda karşılaşılabilecek sorunlar ve bunları çözme yolları, yönetime katılım, anayasaya bağlılık gibi konulara yer verilmiştir (Bilgili, 2006: 26-27).

Ortaya çıkış amacı incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersinin, dünyada vatandaşlık eğitimi göreviyle önemli bir yer edindiği görülmektedir. Ancak Sosyal Bilgileri yalnızca 20. yüzyıl ile sınırlandırarak, temel felsefi anlayışının 16. yüzyıla (Comenius’a) kadar dayandığını ve yöntemsel olarak ise 19. yüzyılda Otto, Herbart, Decroly ve Dewey gibi düşünür ve eğitimciler ile sistematikleştiği göz ardı edilmektedir. Ayrıca Sosyal Bilgiler kavramının ABD’de ortaya çıkması, dersin temellerinin de ABD’de çıktığı gibi bir algının oluşmasına neden olmuştur. Adı geçen bilim insanlarının birçoğu Amerikalı değil, Avrupa kökenli olup çalışmalarını yine Avrupa’da gerçekleştirmişlerdir. Dolayısıyla Sosyal Bilgiler dersinin kavramsal olarak Amerikalı, felsefi olarak ise Avrupalı olduğu söylenebilir.

Türk toplumunda Sosyal Bilgiler eğitiminin temelini, günümüz mantığında bir okul ortamıyla olmasa bile Türklerin tarih sahnesine çıktıkları güne kadar götürmek mümkündür. Çünkü çoğunlukla göçer bir yaşam biçimi benimsemiş Türk toplumunda davranışlar, yazısız bir anayasa niteliği taşıyan gelenek ve göreneklere göre şekillenmiştir. Sosyalleşmenin de aynı öğelerle gerçekleştirildiği söylenebilir. Toplum içinde nasıl davranılması gerektiği, devlete ve topluma yönelik görevlerinin neler olduğu, hükümdarın devlet işlerini yürütürken nelere dikkat edeceği ve topluma yönelik görevlerinin neler olduğu vs. törelerle ifade edilmiştir (Özmen, 2015: 7). Bu nedenle çocukların ve gençlerin sosyalleştirilmelerinde sözel gelenekler önemli bir rol oynamıştır. Türklerin Müslüman olmadan önceki devirlerdeki, eriştikleri uygarlık ve kültür düzeyi, onlarda örgün eğitim kurumlarının bulunduğu kesin bir delil ise de bu kurumlar hakkında henüz yeterli bilgiler bulunmamaktadır (Akyüz, 2009: 5). Ancak, 8. ve 9. yüzyıldan itibaren, Orhun anıtlarında ki yazılardan bazı bilgiler öğrenilebilmektedir. Bu anıtlarda ki yazılarda, kuvvetli bir ulusal eğitim vurgusunun varlığı dikkat çekmektedir. Bu belgelerde birlik, bütünlük ve mutluluk içinde yaşamının önemi; bilgi almanın, tedbirli bulunmanın mezziyetleri, sevgi, saygı, büyüklere ve hakanlara itaat, buna uygun hareket etmeyenlerin düştükleri durum ve yaşayabilmek için gelecek kuşaklara yönelik birtakım öğütler verilmektedir (Binbaşoğlu, 2014: 2). Bu dönemin edebi eserlerinde de yaygın olarak bir talim bir başka deyişle öğretici amaç bulunduğu görülür. Bunlar, insanlara yaşamda yol gösterebilecek ilkeler, ahlaki esaslar ve felsefe kıyıları taşır. Şiir ve kısmen atasözü niteliğindeki bu parçalar, o dönemlerin ahlak ve terbiye anlayışını gösterir. Bunlar iyiliğin, cömertliğin, bilgeliğin, cesaretin önemi ve değeri, büyüklere itaat vb. gibi bugün de yaşayan değerlerdir (Akyüz, 2009: 5). Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda Türklerde Sosyal Bilgiler eğitiminin de töre ve gelenekler çerçevesinde şekillendiği söylenebilir.

Türklerin İslamiyet’i kabul ederek yerleşik bir düzene geçmeleri, eğitimi olumlu yönde etkilemiş, medrese adı verilen planlı eğitim kurumları ortaya çıkmış ve yaygınlaşmıştır. Devlet adamları eğitim-öğretime ve bilimin gelişmesine önem vermişlerdir. Bu dönemde Farabi, İbni Sina gibi dünya eğitim tarihinde önemli yer tutan bilim insanları yetişmiştir. Bunların eğitim ile ilgili görüşleri incelendiğinde, Sosyal Bilgiler eğitiminin içeriğine yönelik çeşitli öğelerin ele alındığı görülmektedir (Deveci, 2010: 26).

Sosyal Bilgiler programlarının kapsamına giren konuları içeren Tarih ve Coğrafya gibi bazı derslere Selçuklu ve Osmanlı Devletlerinde de yer verildiği bilinmektedir. Osmanlı döneminde 1913 Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkati’nde ise, Tarih ve Coğrafyadan başka Malûmat-ı Medeniye ve Ahlâkiye ve İktisadiye gibi derslerin de ilköğretim programında bulunduğu bilinmektedir. Balkan Savaşları’ndan sonra, vatandaşlık eğitimine yönelinmiş olmasının temel nedenleri arasında Tanzimattan beri şekillendirici rol oynayan Osmanlıcılık ve İslamcılık ideolojilerinin yerini Türkçülüğün almış olması da bulunmaktadır (Öztürk, 2012: 26).

Cumhuriyet Döneminin başından itibaren özellikle J.Dewey’in etkisiyle toplu öğretime vurgu yapıldığı bilinmektedir. Bu doğrultuda Sosyal Bilgilere temel oluşturan bazı derslere 1924’ten başlayarak yer verildiği görülmektedir. Buna karşın Sosyal Bilgiler adının ortaya çıkışı, 1950’leri bulmuştur. Bunun temelinde, sanayileşme ve hızlanan kentlere göç olgusunun yattığı düşünülmektedir. Çünkü o dönemde yaşanan sosyalleşme hareketiyle toplum yapısının da değiştiği anlaşılmaktadır. Bu durum, ABD’nin 1900’lerin başında yaşamış olduğu değişime benzetilebilir. Türkiye’de de kırsal kesimde birbirinden ayrı yerleşmelerde homojen bir biçimde yaşayan farklı kültürden gelen halk kitleleri, kentlerde aynı mahalleler, caddeler, sokaklarda bir arada yaşamak zorunda kalmışlardır. Aynı insanlar benzer iş yerlerinde çalışmış benzer sosyal gelişmelerden etkilenmişlerdir. Benzer hak veya haksızlıkları yaşamak zorunda kalmışlardır. Ekonomik anlamda aynı toplumsal sınıf katmanlarında buluşmuşlardır. Bu kitlelerin çocukları da okullarda, sınıflarda ve sıralarda yan yana bulunmak, okumak durumunda kalmışlardır. Böylelikle kültürel anlamda zengin olan Türkiye’nin okulları ve sınıfları da zengin bir kültürel çeşitliliğe sahip olmuştur. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersinin aynı dönemde yaygınlaşmaya başlamasının temelinde, ABD’de olduğu gibi halkları aynı vatandaşlık ideallerinde ve ortak yaşama amacıyla birleştirme kaygısının yattığı söylenebilir.

1950’lerde denemeleri yapılan Sosyal Bilgiler, 1962’den başlayarak “Toplum ve Ülke İncelemeleri” dersi adı altında tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi dersleri birleştirilerek okutulmaya başlanmıştır. 1968 yılında ise bu ders, “Sosyal Bilgiler” adını almıştır. Böylece Sosyal Bilgiler kavramı ilk kez Türkiye’de eğitim programına girmiştir. Sosyal Bilgiler dersi ilkokullarda 1968’den, ortaokullarda ise 1975’ten itibaren okutulmaya başlanmıştır. Bu uygulama 1985 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihten sonra Sosyal Bilgiler dersi ortaokullarda Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi olarak ayrı ayrı okutulmaya başlanmıştır. 1997-1998 öğretim yılında ilkokullarla ortaokullar sekiz yıllık kesintisiz eğitim kapsamında ilköğretim okullarına dönüştürülmüş ve ortaokullarda tekrar Sosyal Bilgiler dersinin okutulmasına dönülmüştür (Safran, 2014: 13). 1990’lı yıllara gelindiğinde Türkiye’de sosyal bilgiler öğretimi tam anlamıyla geleneksel yaklaşım ve yöntemlerle yürütülüyordu. Bundan dolayı, 1998 yılından itibaren, dünyadaki gelişmeler göz önünde bulundurularak, program geliştirme çalışmaları başlatılmıştır. Bu çalışmalar 2005 yılında ürün vermiştir. Nitekim MEB tarafından pilot illerde uygulanıp verimli olduğu sonucuna varılan yeni 4 – 5. sınıf sosyal bilgiler öğretim programı, 2005-2006 öğretim yılından itibaren bütün illerde uygulamaya konmuştur. Bu programın geliştirilmesinde tematik öğrenme, problem çözme ve işbirlikli öğrenmeye vurgu yapan sosyal yapılandırıcılık esas alınmıştır (Öztürk, 2012: 27). 2005 Programı Sosyal Bilgiler dersinin özüne

dönüş için önemli bir gelişme niteliğindedir. Bu programla esasicilik anlayışı terkedilerek öğrenciyi merkeze alan ve bireyin ihtiyaçlarını konu edinen bir Sosyal Bilgiler dersi geliştirilmiştir. Ancak başta sınav sistemi ve öğretmen profilinin değişmemesi gibi konular olmak üzere çeşitli sorunlar programın hakkıyla uygulanmasını güçleştirmiştir. 2017 yılında da öğretim programlarında yenilenme çalışmasına girilmiştir. Ancak 2018 yılında uygulanacağı açıklanan programın temel yaklaşımında (yapılandırıcılık) bir değişikliğe gidilmeyeceği anlaşılmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersinin asıl doğuş gerekçesi, çocuğa göreliktir. Çocuğa uygun eğitim arayışları, eğitim uzmanlarının toplu öğretim sistemini keşfetmesini sağlamıştır. Böylece çocukların gelişim düzeyleri ve baş etme kapasitelerine uygun bir eğitim tasarlanabilmiştir. Dolayısıyla çocukların çok sayıda öğretmen, araç-gereç, ders vb. öğelerle mücadele etmesinin önüne geçilmiştir.

Toplu öğretim kavramı, eğitim tarihinin hemen her devrinde çeşitli biçimlerde kendini göstermiştir. Toplu öğretim fikrini ilk kez ortaya atanların başında Platon (M.Ö. 427-347) gelmektedir. Yine Antik Roma'da Cicero (M.Ö. 106-43), Quantilianus gibi filozoflar toplu öğretimi savunmuşlardır. Daha sonra Erasmus (1467-1536), Montaigne (1533- 1592), Comenius (1592-1670), Locke (1632-1704) ve Fröbel (1782-1852) gibi filozof ve eğitimciler toplu öğretim fikrini benimsemiş ve savunmuşlardır (Salı ve Arslan, 2000). Yüzyıllar boyunca farklı filozof ve eğitimciler tarafından benimsenmiş olan toplu öğretim anlayışının, özellikle 20. yüzyılın başında önem kazanmaya başladığı anlaşılmaktadır.

Toplu öğretimin bir sistem olarak oluşturucusu F. Herbart (1776-1841)'tir. Ona göre, öğrencinin dengesiz ve bencil olmaması, aksine ahlaklı ve erdemli yetiştirilmesi için bir ünitenin bütün yönlerine aynı derecede ilgi gösterilmesi gerekir. Öte yandan bu sistemi bir yöntem gibi geliştiren ve adını veren eğitimcinin de B. Otto (1856-1933) olduğu bilinmektedir (Ergün ve Özdaş, 1997).

Toplu öğretim, Binbaşıoğlu'na göre (2003), daha çok, çocuk psikolojisine dayanan bir öğretim sistemidir. Ancak her yerde geçerli olabilecek bir tanımlanmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü, her ülkenin, "toplular öğretim" sistemini kendine göre uyguladığı düşünülmektedir. Aytuna'ya (1936) göre toplu öğretim, bağımsız bilim ve uygulamalara yer vermeyen bir programla yapılan öğretim, daha doğrusu bir tür programsız öğretimdir. Başka bir deyişle toplu öğretim, ayrı ayrı bilimlerin çerçeveleri ile yaşamı sınırlandırmadan sorunlara dayalı olarak öğreten bir eğitim sistemidir (akt. Salı, 1998). Kocaçınar (1966) ise toplu öğretimi, "öğretimi toplulaştırma, okul programlarındaki, içerik ve amaçları aynı olan, konu ve faaliyetlerin (derslerin) birleştirilmesi ve tek ad altında toplanmasıdır" biçiminde tanımlamıştır. Aziz'e (1931) göre toplu öğretimin amacı, "gizli ile açığın, kainat ile çocuğun benliği arasında karşılıklı sevgiye dayanan bir gelişme ve ona kainatın özüne nüfuz edecek ve girecek bir kudret ve kabiliyet kazandırmaktır" (Hesapçioğlu, 1994).

Yukarıda da belirtildiği üzere, toplu öğretim yüzyıllar öncesinde bile, ileri görüşlü bazı eğitimciler tarafından ele alınmış olmasına karşın, 20. yüzyıla kadar uygulamaya dönük fazla bir gelişme görülmediği anlaşılmaktadır. 20. yüzyılda çocuk psikolojisi üzerinde yapılan araştırmalar ve çocuk etkinliklerinin gözlenmesi, toplu öğretime ilgiyi artırmıştır. Günümüzde Finlandiya gibi eğitim alanında gelişmiş olduğu bilinen bazı ülkelerde katı ve sınırları belli eğitim programlarının yerine esnek ve çekirdek program uygulamalarına geçildiği gözlenmektedir. Gerekçe olarak da çağ koşulları gereği bilim ve teknolojiye hızlı değişime programların yetişemeyeceği düşüncesidir. Bir başka deyişle toplu öğretim sisteminin, esneklik ilkesinden yararlanılarak bilgi patlamaları karşısında önemli ve anlamlı olanların eğitimde kullanılması gerçekleştirilmiş olmaktadır. Ayrıca bilginin çoğalması karşısında sürekli olarak yeni program değişikliğine gidilmeyeceği için, değişim otomatik olarak öğretmen ve öğrenciler tarafından toplu öğretim programıyla uygulamaya geçirilmiş olacaktır. Günümüzdeki bilgi patlaması karşısında çeşitli şirketlerin personellerine yapmış oldukları eğitimlerde de toplu öğretime başvurdukları

söylenbilir. Her mekân, zaman ve koşula uyarlanabilmeye dayalı esneklik ilkesi, toplu öğretimin kullanışlılık ve işlevselliğini artırmaktadır. Son yıllarda bu yönde çeşitli deneme okulları ve STEM (Science, Technology, Engineering ve Mathematics) gibi yaklaşımların gündeme getirildiğine tanık olunmaktadır. Ancak benzer uygulama ve yaklaşımların, aslında toplu öğretim sisteminden farklı bir şey olmadıkları anlaşılmaktadır. Çünkü Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisinin doğuş gerekçe ve temeli toplu öğretim sistemine dayanmaktadır. Bunların temel dayanağı olarak şunlar söylenebilir: çocuklar hayatı bütün olarak görür, algılar ve öyle de öğrenirler. Bu nedenle gerek sosyal bilimler, gerekse fen bilimleri parçalanmadan yaşamdaki halleriyle öğretilmelidirler. Zaten somut işlemler döneminde olan çocukların ayrıntıyı algılaması oldukça güçtür. Ayrıca küçük çocukların ayrıntılı bilgi, farklı öğretmen ve araç-gereçlerle baş etme kapasiteleri de düşüktür. Bu nedenle çocuklar toplu öğretim öğretmenleri denilen Sınıf, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi öğretmenleriyle eğitim yaşantılarına başlarlar ve devam ederler.

Toplu öğretim konusunda Belçika, Almanya, Avusturya ve Fransa gibi bazı Avrupa ülkelerinde başlayan uygulamalar, çok geçmeden Amerika okullarında da görülmüştür. Her ülke, belli başlı eğitimcilerin etkisiyle, toplu öğretim görüşünü, değişik biçimlerde benimsemiş ve uygulamıştır. Toplu öğretime değinen ve uygulamalar gerçekleştiren birçok bilim insanı bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir:

- Jan Amos Comenius (1592-1670)
- Jean-Jacques Rousseau (1712-1778)
- Marquis de Condorcet (1743-1794)
- Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827)
- Friedrich Herbart (1776-1841)
- Berthold Otto (1856-1933)
- John Dewey (1859-1952)
- Jean-Ovide Decroly (1871-1932)
- Helen Parkhurst (1887-1973)
- Gestalt psikologları (1877-1967) vd.

Yukarıdaki eğitimcilerin örnek uygulamalarla öğretmen, öğrenci, program, araç-gereç vb. çeşitli eğitim öğelerinin toplulaştırılmasına yönelik denemeler yaptıkları bilinmektedir. Bunlar arasında dikkat çekici olanlardan biri de Heidi Hayes Jacobss'un yaptığı Disiplinlerarası Program (Interdisciplinary Curriculum) çalışmalarıdır. Jacobss (1989) toplulaştırılmış program için çeşitli desenler de sunmaya çalışmıştır. Programda toplulaştırmaya 5 seçenek sunmuştur. Bunlar şöyle ele alınabilir (akt. Deveci, 2010).

Paralel Disiplinler Deseni: Derslerin her biri kendi varlığını sürdürmeye devam eder ancak, farklı alanlarda ama ilgili konuların aynı zamanda öğretilmesini sağlamak için öğretmenler konuları ardışık bir şekilde planlar.

Çok Disiplinli Desen: Birbiriyle ilgili disiplinler analiz ve çalışma amaçlı olarak formal bir yolla bir araya getirilir. Bu entegrasyon tipi, var olan disiplinler arasındaki ilişkiyi bulmayı öneren, “yeni” ders yaratma olayını desteklemektedir.

Disiplinler Arası Desen: Okul programındaki bütün dersleri bir araya getirmek için, belli ünite veya dersler yapılandırılır. Üniteler belli tema ve fikirler etrafında düzenlenir ve üniteler öğretmenin belirlediği bir zaman aralığında öğretilir (2 hafta, 1 dönem, 1 ay gibi). Haftalık veya günlük ders

programında disiplinler arası ünitelerin yer alacağı belli zaman dilimleri ayrılır. Yalnız, üniteler, var olan derslerin yerine geçmez, sadece onların tamamlayıcısıdır.

Bütünleşik Desen: Öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarına dayanan, bir tema odaklı, tam günlük programdır. Bu model, küçük yaştaki çocukların eğitim programında uygulanabilecek bir alternatiftir.

Tam Bütünleşik Desen: Öğrenciler günlük yaşamları, ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda bir öğretim programı belirler. Bu modele uygun, öğrencilerin kendi ilgileri doğrultusunda, isteklerine ve ihtiyaçlarına karar verdiği örnek okullar da vardır.

Jacobss (1989) toplu öğretim programları tasarlamasındaki nedenleri sıralarken öğrencilerin en önemli kaygılarından biri derslerin gerçek yaşamdan kopuk olması olduğunu belirtmiştir. Çünkü ne yazık ki birçok konu, ders kitabına dayalı işlenmektedir. Bu nedenle konu ve bilgilere neden ve nerede ihtiyaç duyulacağı kavranılamamaktadır. Jacobss bu durumu ise şu örnekle açıklamaktadır. Okulda 40'ar dakikalık İngilizce ve Matematik dersleri vardır ancak gerçek yaşamda bölünmüş 40'ar dakikalık bir sosyal yaşam yoktur. Aksine sosyal yaşam bir bütündür. Bu nedenle programlar da bütün olmalıdır. Böylelikle Jacobss toplu öğretim programı ile öğrencilerin dünya ile daha iyi bütünleşebileceklerini ifade etmiştir.

3. TASARIM AMACI SOSYALLEŞME OLAN SOSYAL BİLGİLER

Yukarıda görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (SBDÖP) yer alan tanımlarda ve amaçlarda toplu öğretime yer verilmekteyken sosyalizasyona pek değinilmediği görülmektedir. Oysaki Sosyal Bilgiler dersinin doğuşunda önemli yeri olan Dewey'in sosyalizasyon ve kimlik kazandırmada zaman ve mekân ilişkisine önemli derecede vurgu yaptığı bilinmektedir (Dewey, 2015: 52-55). Bu durum da Sosyal Bilgiler dersinin neden Tarih ve Coğrafya ağırlıklı olarak yapıldığını açıklamaktadır.

Sosyal Bilgilerde önemli bir diğer kavram olan sosyalleşme, bir rolün gerektirdiği işlevleri öğrenme sürecidir. Sosyalleşme için bireysel beklentiler ile sosyal sistemin sundukları arasında bir uyum gerekmektedir (Parsons, 1951; Parsons, 1982'den akt. Balcı, Baltacı, Fidan, Cereci ve Acar, 2012). Feldman'a (1976) göre ise sosyalleşme herhangi bir bireyin örgüt dışından örgüt içine girme ve o örgütün üyesi olarak kabul edilme sürecidir. Sosyalleşme olgusu, 1800'lü yılların sonundan itibaren, antropoloji, psikoloji, sosyoloji ve politik yazılarda kullanılmaya başlanmıştır. Her bir disiplin sosyalleşme sürecinin farklı yönleri üzerine odaklanmıştır. Antropologlar sosyalleşmeyi, 'kültüre girme' (enculturation) ya da kuşaklararası kültürel aktarım sürecine gönderme yapmak için kullanmışlardır. Psikologlar, kültür aktarımına daha az vurgu yaparken, bireysel gelişimin çeşitli yönleri (dürtü kontrolünün kazanılması, bilişsel ve duyuşsal gelişim, öğrenme, gibi) üzerinde daha fazla durmuşlardır. Sosyoloji sosyalleşmeyi, bireyin yaşadığı fiziksel ve sosyokültürel ortama uyumunu düzenleyen, kişisel özelliklerin bilgi, beceri, tutum, değer, gereksinim ve motivasyonlarla bilişsel, duygusal modellerin edinilmesi süreci olarak ele almıştır. Siyaset bilimi ise, sosyalleşme konusunu sınırlı bir çerçeve içerisinde ele almış ve daha çok siyasal davranışların ve yönlendirmelerin biçimlendirildiği ve vatandaşlık eğitimi gibi süreçleri içeren siyasal toplumsallaşma kapsamında incelemiştir" (Coştu, 2009).

Sosyal Bilgiler eğitimcilerinin sosyalleşmeye ilişkin gelişme ve çalışmaları yakinen izlemeleri gerekmektedir. Çünkü bu konuda çeşitli uzmanlar tarafından yapılmış araştırmalar ve kuramlar bulunmaktadır. Bunlardan biri de Erickson tarafından geliştirilmiş olan Psikososyal Gelişim kuramıdır. Erickson bu kuram ile sosyalleşmeye, geliştirmiş olduğu psikososyal gelişim dönemleri ile katkı

sağlamıştır. Erickson (1968), yaşam içerisinde her bireyin savunmasızlığının arttığı ve potansiyelinin yükseldiği bir dizi kriz ve dönüm noktasıyla karşılaştığını ifade etmektedir. Ona göre bu krizler, uygun bir şekilde çözüldüğünde kişilik gelişimine ve psiko-sosyal olgunluğa katkıda bulunurlar. Her kriz ya da aşama, bireyin gelişimini biçimlendiren ve kişiliğini değiştiren daha önceki kriz ya da aşamaların üzerine kurulmaktadır. Erickson, bireylerin 8 dönem içerisinde psiko-sosyal gelişimi tamamladığını ifade etmektedir. Bu gelişim dönemlerinin özelliği, her dönem de birisi olumlu diğeri ise olumsuz olan iki özellikten hangisinin birey tarafından kazanılıp kazanılmadığıdır. Bu dönemler, ilk dönem olan “temel güvene karşı güvensizlik” döneminden başlayarak birbirlerinin üzerine kurulmakta ve yaşam boyunca bireyin sahip olacağı özelliklere etki etmektedir (Arslan ve Arı, 2008):

Erickson’un Psikososyal gelişim dönemleri şöyle sıralanabilir;

1. Temel Güvene Karşı Güvensizlik (0-18 ay),
2. Özerkliğe Karşı Utanç ve Şüphe (1,5-3 yaş),
3. Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusu (3-6 yaş),
4. Çalışkanlığa Karşı Yetersizlik Duygusu (6-11 yaş),
5. Kimlik Kazanmaya Karşı Kimlik Karmaşası (12-21 yaş)
6. Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık (Yalnızlık) (21-30 yaş)
7. Üretkenliğe Karşı Verimsizlik (Durgunluk) (30-65 yaş)
8. Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk (65 yaş ve üzeri)

Erickson’un, Freud’a göre daha kapsamlı ve katı olmayan gelişme dönemleri tanımladığı söylenebilir. Erickson’a göre yaş aralığına uygun gelişim özellikleri, eğer o dönemde kazanılmamışsa bir başka dönem içerisinde de kazanılabilmektedir. Burada dönemlerin hepsini ayrıntılı bir biçimde açıklamak yerine Sosyal Bilgiler eğitimi alan öğrencilerin yaş aralığına rastgelen 2 dönemi açıklamanın daha yararlı olacağı düşünülmüştür. Bilindiği gibi Türkiye’de Sosyal Bilgiler dersi, İlkokullarda 4. sınıfta başlamakta ortaokullarda 7. sınıfta son bulmaktadır. Böylece Sosyal Bilgiler dersinin okunduğu gelişim dönemindeki sosyalleşme sürecine Psikososyal Gelişim Kuramı açısından değinilmeye çalışılmıştır. Yukarıda görüldüğü gibi kuramda çocukların Türkiye’de Sosyal Bilgiler dersi aldıkları dönemler Çalışkanlığa Karşı Yetersizlik Duygusu (6-11 yaş) ile Kimlik Kazanmaya Karşı Kimlik Karmaşası (12-21 yaş) denk gelmektedir.

1. Çalışkanlığa Karşı Aşağılık Duygusu (6-12 yaş):

Erickson (1968), çocuğun bu dönemde istekli bir şekilde ve çabucak öğrenme konusunda hiçbir zaman olmadığı kadar hazır olduğunu ifade etmektedir. Ona göre bu dönemde, çocuğun görev paylaşımı, disiplin ve bir şeyler yapabilme becerisinde Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusu döneminin sonunda olduğundan daha fazla artış görülmektedir. Çocuk bu dönemde diğer çocukları bir şeyler yapmaya zorlamak ya da kızdırmak yerine, planlı ve yapıcı bir paylaşım duygusu içerisinde onlarla birlikte bir şeyler yapmaya eğilimlidir. Bu yaşta çocuk pek çok kültürde okul (formal) eğitimine başlamıştır. Bir önceki döneme göre enerjisini tamamen öğrenme ve yapmaya yönelmiştir. Daha önceki dönemlerde genellikle yetişkinlere yönelik olan taklit ve kıyaslama bu dönemde akranlara yönelmeye başlar. Çocuk, akranları arasında en iyisi olmak için çalışır. Çocuğun doyurulmaz merak ve enerjisi okuldaki akranlarını ve sosyal çevresini tanıma ve bu ilişkilerde başarılı olma amacıyla kullanılır. Bedensel gelişimi bir önceki döneme göre yavaşlar, sosyal ve cinsel roller daha belirgin bir şekilde algılanmaya başlar. Bu dönemde çocuk ya çalışkan olma duygusunu kazanacak ya da yaptığı şeyler yeterince ödüllendirilmediği veya

engellendiği için bu duyguyu kazanamayacaktır. Başarısız olduğu her deneyimden sonra yetersizlik, aşağılık duyguları geliştirecektir. Çocuk çalışkanlık değerini yaparak, yaşayarak, ödüllendirilerek, onaylanarak geliştirir. Erickson kişinin ileriki yaşamındaki çalışkanlığı ve çalışmaya ilişkin olarak geliştirdiği tutumların bu dönemde oluştuğunu ve beslendiğini söyler (Arı, Üre ve Yılmaz, 1998'den akt. Arslan ve Arı, 2008).

2. Kimlik Kazanmaya Karşı Kimlik Karmaşası (12-21 yaş):

Ergenlik dönemi, çocukluk ve yetişkinlik dönemi arasındaki, belirgin ve bilinçli bir evreyi ifade eder. İlkokul yıllarının sonlarında ergenler, cinsel olgunlaşma ile ilgili fizyolojik değişimler ve geleceğe yönelik yetişkin rollerindeki belirsizlik ile uğraşmak durumunda kalırlar. Ergenler, günlük yaşamdaki ideal örneklerle, daha önceki dönemlerde sahip olduğu beceriler ve roller arasında nasıl bir bağlantı kuracağı sorusunu sıklıkla düşünürler (Erickson,1968). Genç bireyin bir erişkin olarak yaşama hazır olduğunu hissedebilmesi için kimlik duygusunun yeterince oturmuş olması gerekir. Bu yüzden özellikle gençliklerinin sonuna yaklaşmış bireylerde kimlik duygusunu yeterince oturtamamış olma, bir sorun oluşturur ve kimi zaman uyumlarını belirgin biçimde bozar (Dereboy ve Dereboy,1997). Ergenin ne olduğuna ve ne yapmak istediğine karar vermede yaşadığı zorluk onu kimlik karmaşasına götürür. Bunun tam tersi durumda ise kimlik kazanımı sağlanmış demektir (akt. Arslan ve Arı, 2008).

Erickson'un psikososyal gelişim dönmelerini bilmek, özellikle bireylerin kimlik kazanmaya ve sosyalleşmeye çalıştığı evrelerde ne gibi ihtiyaçları olduğunu görmek, bunları karşılamak için önemlidir. Üstelik sosyalleşme eğitimi sorumluluğu olan Sosyal Bilgiler eğitimcileri açısından bu durum daha da önemlidir.

Kimlik kazanma ve kültürlenme, bireyin topluma kazandırılarak sosyalleştirilmesinde önemli bir adımdır. Okullarda bu konuda bazı ders ve öğretmenlere diğerlerine oranla daha büyük bir sorumluluk yüklenmiştir. Sosyal Bilgiler bu derslerin başında gelmektedir. Kimliklendirme ve sosyalleştirmede mekân ve zaman tayini önemli bir aşamadır. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersinin odağında yer alan temel sosyal bilimler genelde tarih ve coğrafya olmuştur. Sosyal/Beşeri odaklı disiplinlerden, ilişkileri gözetilerek toplu öğretim birimleri oluşturulabilmektedir. Diğer beşeri bilimlerden yapılan ilişkisel toplulaştırmaya karşın Sosyal Bilgiler dersinde, tarih ve coğrafyadan bireysel (tek disiplinli) olarak yararlanılabilmektedir. (Michaelis ve Garcia, 1996: 186). Çünkü diğer bilimler konu ve yöntem olarak birbirleriyle ilişkilidir. Tarih ve coğrafya ise insanın zaman ve mekân ilişkileri boyutunda daha bağımsız disiplinlerdir. Sosyal Bilgiler içeriğini belirlemede zaman bağlamında tarih (zamanlama), mekân bağlamında coğrafya (konumlama), kültür bağlamında da antropoloji (kültürleme) yaygın bir biçimde kaynak olarak kullanılmaktadır.

Bilindiği gibi John Dewey de sosyalleşmede mekânın önemine büyük vurgu yapmıştır. (Dewey, 2015: 52-55) Mekan, sosyalleşme ve sosyal yapıyı şekillendirmektedir. Bunu basit düzeyde anlamak için günümüz haberleşme (İnternet, TV vb.) teknolojisinden yararlanılarak dünyada farklı mekan veya iklim kuşaklarında farklı sosyal yapıların oluştuğu gözlenebilir. Bir başka deyişle iklimde yaşanan farklılık, birey ve toplumun yaşamında da farklılaşmaya neden olmaktadır. Örneğin tropikal bölge toplumlarıyla ılıman-karasal bölge toplumlarının yaşam ve yapısı birbirinden farklı olmaktadır. Bu durum, kimlik belgelerindeki bilgiler kontrol edilerek de ortaya konulabilir. Sözü edilen belgelerdeki bilgilerin çoğunlukla zaman ve mekana ait oldukları görülecektir. Ayrıca insanların tanışma anında kullandıkları bazı soruların kimliklendirme veya kimlik tanıma üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Bunlardan bazıları; kaç yaşındasın? (Ne zaman doğdun? *Zaman*), Nerelisin? (Memleketin neresi? *Mekân*) vb. sorulardır. Aslında bu sorularla kültürel anlamda ortaklıklar ve farklılıklar öğrenilmeye böylece ortak bir iletişim zemini kurulmaya çalışılmaktadır.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Çalışma, Sosyal Bilgiler dersinin tasarlanış amacıyla uygulanış biçiminin çok da benzeşmediği varsayımından doğmuştur. Bu kapsamda toplu öğretim ve sosyalleşme olguları tartışılarak Sosyal Bilgiler dersinin tekrar gözden geçirilmesi gerektiği ortaya konulmuştur. Dersin tanım, amaç ve tarihsel süreci irdelenerek tasarım gerekçelerine dönülmesi gerektiği belirtilmiştir.

Sosyal Bilgiler eğitiminin, insanoğlunun varoluşuyla başlatılabileceği bunun en önemli dayanağının ise eğitimin yaşamın bizzat kendisi olmasından kaynaklandığı şeklinde ifade edilebilir. Sosyal Bilgiler dersi felsefesinin 17. yüzyıla, sistematik olarak 19. yüzyıla, kavram olarak ise 20. yüzyıla dayandığı belirlenmiştir. Çünkü dersin temelinde toplu öğretim sistemi bulunmaktadır. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersinin temelini sosyal bilimlere dayandırmak bilindik bir durumdur. Bu bağlamda Barr, Barth ve Shermis (2013: 16) sosyal bilgileri, “vatandaşlık eğitiminde öğretim amacı için sosyal bilimler ve beşeri bilimlerin bir birleşimidir. Sosyal Bilgiler dersi; birleştirilmiş bir akım olarak sosyal bilimlere yönelik bilgilerin ve beşeri bilimlere yönelik anlayışların üzerinde durmayı bilinçli olarak amaçlayan tek alan olduğundan ‘bütünleşmeyi vurgular” diye açıklamışlardır. İnan’a (2014: 4) göre sosyal bilimler, insanların toplum içinde daha iyi ve mutlu yaşamalarının yollarını arayan yöntemli inceleme alanlarıdır. Sosyal Bilgiler ise sosyal bilim bulgularının ilk ve ortaokul çocuklarının düzeyine indirgenmesiyle oluşturulmuş bir derstir. Sosyal Bilgiler kavramını ilk kez kullanan ve bu kavramın literatüre geçmesini sağlayan kişi olan Thomas Jesse Jones (1873-1950) 1907 yılında “Southern Workman” adlı dergide Sosyal Bilgiler dersinden ilk kez söz ettiğinde, bu ders sayesinde özellikle göçmen çocukların etkili bir şekilde sosyalleşeceklerini savunmuştur (İnan, 2014: 11). Burada üzerinde durulması gereken asıl kavram sosyalleşmedir. Bireyler, ferdi farklılıklarına rağmen, toplumla bütünleşmeyi, toplumla uyumlu bir kimlik kazanmayı, toplumun kendine özgü davranış ve düşünce kalıplarına uygun olarak hareket etmeyi sosyalleşme (toplumsallaşma) sürecinde öğrenmektedir (Çoştur, 2009: 118). İnsanın biyolojik bir varlık olması yanında toplumun bir üyesi haline gelebilmesi; toplumda ondan önce de var olan kuralları öğrenmesi, değer ve inançları benimsemesi, onaması, kendisine verilen rolleri oynaması ve gerçekleştirilmesi ile mümkündür. Bunlar, topluma üye olma aşamalarıdır ve bireyin kişilik, tutum ve davranış kazandığı “sosyalleşme” süreci ile gerçekleşmektedir (Aziz, 1982’den akt. Bektaş-Öztaşkın, 2016: 2). Sosyalleşme demokratik toplumda anti-sosyalleşmeyi de içererek sosyalleşmenin daha nitelikli hale gelmesini de sağlamaktadır. Böylelikle demokratik toplumun güvencesi olan her şeyi olduğu gibi kabul etmeyen, araştıran, sorgulayan ve karar veren demokratik kişilikli bireyler yetiştirilmek istenmektedir. Doğanay (2004: 17) ise sosyalleşmeyi, “her toplum var olan kültürel değerlerini devam ettirebilmek için, bunları genç kuşaklara kazandırmak ister. Yeni yetişen kuşağın bu bilgi, beceri ve değerleri kazanma sürecine sosyalleşme denilmektedir. Sosyalleşmenin amacı, toplum üyeleri arasındaki birliği koruyarak, toplumun devamını sağlamaya yardımcı olmaktır.” şeklinde açıklamıştır.

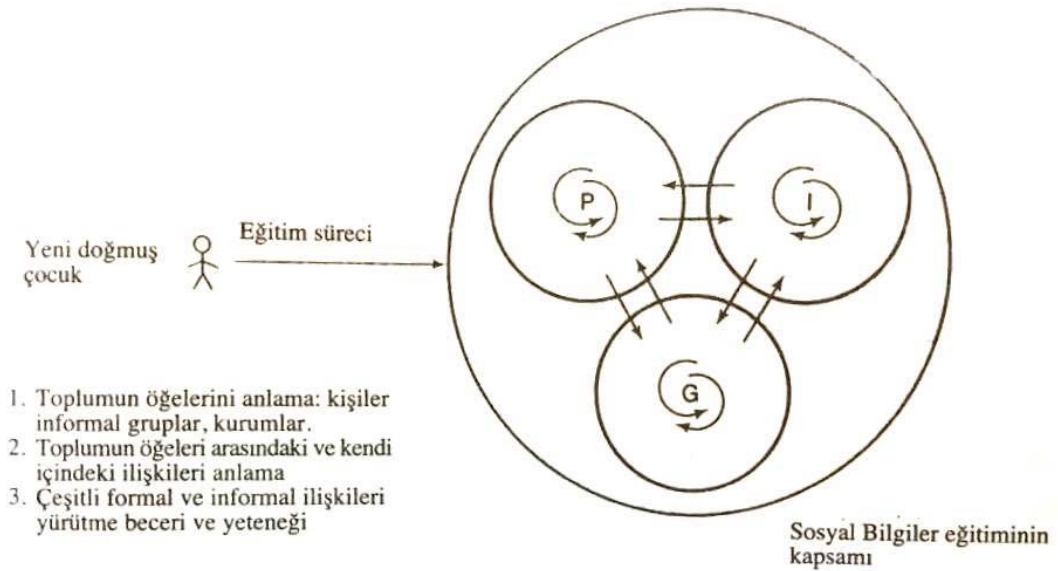
Başta ABD olmak üzere birçok ülkede sosyalleşme biçimlerinde yaşanan değişime dönük oluşturulan Sosyal Bilgiler dersi, Türkiye’de de 1950’ler sonrasında yaşanan hızlı toplumsal dönüşüm karşısında devreye sokulmuştur. Böylece kentlerde bir araya gelen halk kitlelerinin ortak vatandaşlık idealleri etrafında birleştirilmesi için çalışılmıştır. Türkiye son yıllarda da toplumsal yapıda önemli bir dönüşüm yaşamaktadır. Başta Suriye olmak üzere Arap ülkelerinden gelen önemli sayıda mülteciye ev sahipliği yapan Türkiye’de, bunların sosyalleşmeleri yanında vatandaşlık durumları da zaman zaman tartışılmaktadır. Çok kültürlü bir yapıya sahip olan Türkiye’nin son alınan göçlerle birlikte daha kozmopolit bir yapıya dönüştüğü görülmektedir. Bu nedenle çok kültürlü bir Türkiye’de sosyal dönüşüm ve sosyalleşme için Sosyal Bilgiler dersinden en üst düzeyde yararlanılması gerektiği söylenebilir. Ancak

bunu yaparken de dikkatli olunması gerekmektedir. Zira Angle ve Ochoa'nın (1988) tanımladığı, Doğanay'ın (2004: 18) da belirttiği üzere etkili demokratik vatandaşlar yetiştirilirken, bireyin kendisine sunulan her şeyi sorgulamadan kabul etmemesi, bilgiye ve akıl yürütmeye dayalı düşünme süzgecinden de geçirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler öğretimi yalnızca sosyalizasyon (sosyalleşme) olarak görülmemeli, antisosyalizasyonu da (karşı sosyalleşme) bünyesinde barındırmalıdır. Fakat Angle ve Ochoa'nın (1988) aksine Newmann (1975) geleneksel olarak Sosyal Bilgiler dersinin başlıca amaçlarından birinin de, öğrencileri toplum ve ulus devletlerdeki mevcut ideolojileri, kurumları ve uygulamaları tartışmasız kabul edecek şekilde sosyalleştirmek olduğunu (akt. Banks, 1987: 538) ifade etmiştir. Newmann'ın (1975) görüşlerinin aksine Angle ve Ochoa'nın (1998) görüşlerini destekler nitelikte olan Karadağ (2010: 22) sadece toplumsal değerlerin aktarımının Sosyal Bilgilerin özüne yetersiz kaldığını, bu tarz bir öğretim yapıldığında mevcut toplumsal değerleri sorgulayan, yeni değerler üretebilen, eleştirel ve yaratıcı düşünebilen bireylerin yetişmesinin zorlaşacağını ifade etmektedir. Bu noktada antisosyalizasyon sürecinin devreye girmesinin gerektiğini, bunun ise özgür düşünebilme ve eleştiri yapabilme gibi küresel toplumun vazgeçilmez gereksinimlerini kapsayan bir süreç olduğunu belirtmektedir. Bir başka deyişle antisosyalizasyonun mevcut toplum düzenini tamamen reddetmediğini, ancak tamamen olduğu gibi de kabul etmediğini belirtmiştir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler öğretiminin sosyalizasyon ve antisosyalizasyonun dengeli bir sentezi olması gerektiğini ifade etmektedir.

Sosyalizasyon ve antisosyalizasyon durumu, Barr, Barth ve Shermis'in (2013) ortaya koydukları Sosyal Bilgiler gelenekleri içerisinde de kendisine yer bulmuştur. *Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi* ile sosyalizasyonun, *Yansıtıcı Araştırma Olarak Sosyal Bilgiler Öğretiminde* ise baskın olarak antisosyalizasyonun daha çok amaçlandığı söylenebilir. Vatandaşlık aktarımının genel yapısı, var olanın doğru olduğu ve kabul edilmesi gerektiği anlayışına dayanır. Diğer bir gelenek olan *Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi* ile birlikte sadece bir geleneğe bağlı kalmaksızın tüm geleneklerin Sosyal Bilgiler öğretiminde eklettik şekilde kullanılması gerektiği belirtilmektedir. Bu durum Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (SBDÖP) yer alan Sosyal Bilgiler tanımında da; "Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlere ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir" biçiminde ifade edilmektedir. Bu tanımda geçen "bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla..." diye başlayan cümlede dersin öncelikli amacının sosyalleşme; "toplulu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir" cümlesi ile de dersin temel yaklaşımının toplu öğretim siteminin olduğunun vurgulandığı anlaşılmaktadır. MEB'nin yapmış olduğu bu tanımın çalışmanın iki temel kavramı olan sosyalleşme ve toplu öğretim ile uyduğu görülmektedir. Benzer şekilde Erden (tarihsiz: 2) de Sosyal Bilgiler dersinin temel amacını, öğrencilere önemli sosyal beceriler kazandırarak, sosyalleşmelerini sağlamak ve onları iyi bir vatandaş olarak yetiştirmek şeklinde açıklamıştır. İyi bir vatandaş tanımında topluma uyum sürecine dikkat çeken görüşler yalnızca yakın yüzyıl ile sınırlı değildir. Yüzyıllar öncesinde Kınalızade Ali Efendi (1510-1572) iyi vatandaş "Topluma uyum sağlamış, toplumda görevini yerine getiren, insanlara faydalı, toplumsal kültürü benimsemiş insanlar" (Çürük, 2011: 19) olarak tanımlamıştır.

Selanik-Ay ve Devenci'ye (2011: 86) göre Sosyal Bilgiler dersi bireylerin sosyalleşmesini ve içinde yaşadıkları toplumun sorunlarına duyarlı bireyler olarak yetişmesini sağlamaya çalışmaktadır. Bir diğer ifadeyle bireyin Sosyal Bilgiler eğitimi ile önce toplumu tanıması, daha sonra da toplumun etkin ve uyumlu bir parçası olması hedeflenmektedir (Karadağ, 2010: 22). Yine Erden (tarihsiz: 4) eğitim

kurumlarının en önemli işlevlerinden birinin çocukları iyi vatandaşlar olarak yetiştirmek olduğunu, bu işlevin ise çocuğun sosyalleşmesini, içinde yaşadığı toplumun kültürünü, tarihini, kurumlarını tanımasını sağlayarak ve toplumda ki rollerinin gerektirdiği davranışları, toplumun kendisine sağladığı olanakları ve bunlardan yararlanma yollarını kazandırarak yerine getirebileceğini belirtmiştir. Böylelikle hem bireyin mutlu ve üretken olmasını hem de toplumun sürekliliğinin sağlanacağını ifade etmiştir. Bu amaçların gerçekleştirilmesine hizmet edecek en önemli derslerden birinin de Sosyal Bilgiler olduğunu belirtmiştir. Öcal, Kemerkaya, Konga ve Kyburiene (2011) de ilköğretim düzeyindeki çocukların sosyalleşmesini sağlayan en kapsamlı dersin Sosyal Bilgiler olduğunu ve bu bağlamda sosyal bilgilerin devletler için stratejik bir önem sahip olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde Cüro'da (2009: 34) da toplumun sorumlu bir üyesi olan çocukların sosyalleşmesi ve toplum içinde demokratik değerlere bağlı bir yaşam sürmesi için Sosyal Bilgiler öğretim programının oldukça önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmiştir. Bu kapsamda Sosyal Bilgiler dersinin temel amaçlarının aşağıdaki şema ile açıklamak mümkündür (Kaltsounis, 1987'den akt. Erden, tarihsiz: 5).

Şekil 1: Sosyal Bilgiler Eğitiminin Kapsamı

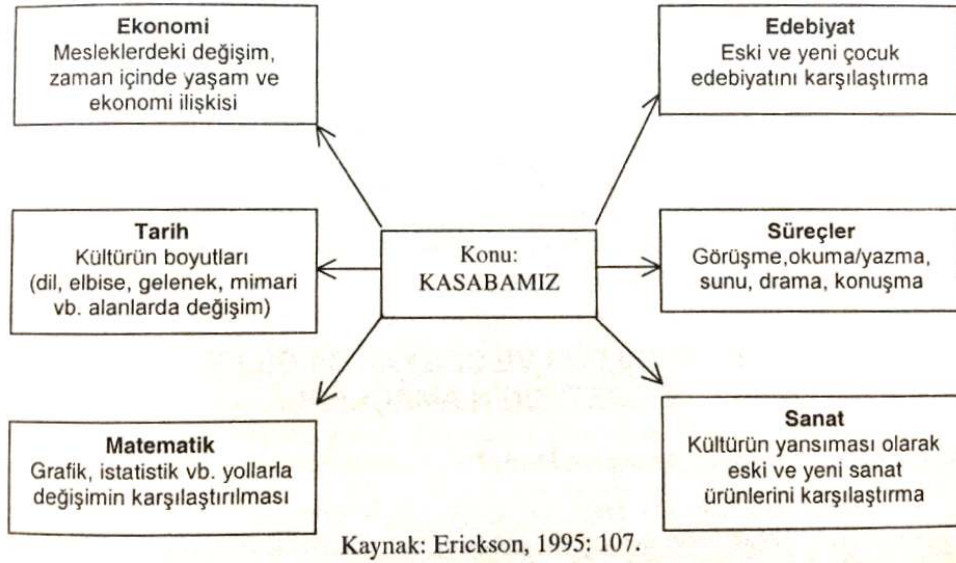
Engle ve Ochoa (1988) Sosyal Bilgiler dersini demokratik vatandaşlık için sosyalleşme sürecinin bir parçası olarak görmektedirler. Onlara göre “Sosyal Bilgiler özellikle vatandaşlık eğitimiyle ilgilidir. Demokraside vatandaşlık eğitimi birbiriyle ilişkili ancak birbirinden farklı iki bölümden oluşur: sosyalizasyon ve antisosyalizasyon” (akt. Doğanay, 2004).

Çalışmada literatür taraması sonucunda kaynaklarda Sosyal Bilgiler dersinin temel felsefesi olan Toplu Öğretim sistemi ilkeleri ve nasıl uygulanabileceğinden yeterince söz edilmediği ve günümüzde uygulanan Sosyal Bilgiler dersinin ise bu anlayıştan uzak olduğu görülmüştür. İnceleme sonucunda Sosyal Bilgilerin temeline yönelik şu düşüncelerin tekrar hatırlatılması gerektiği düşünülmüştür: Toplu öğretim anlayışını Herbart'ın ortaya çıkardığı ancak Decroly ile uygulamaya konulduğu, Sosyalleşme kavramının ise Sosyal Bilgiler dersinin temel görevi olduğu, bu konuda Ericson ve Feldman gibi eğitimcilerin önemli çalışmalar yaptıkları, Ericson'un Psiko-Sosyal Gelişim dönemlerinin özellikle okul çağındaki bireylerin sosyalleşme sürecinde dikkate alınması gerektiği, Toplu Öğretim ile uyumlu program tasarımlarından birinin de Jacobs'a ait olduğu ve onun bütünlük programlarının öğrencilere

birtakım yararlar sağladığı yeniden hatırlanılmalıdır. Öztürk ve Dilek'e (2004: 51) göre "disiplinlerarası yaklaşıma göre oluşturulan içerik, öğrencileri geleneksel, disipliner, sınav ve ezbere dayalı öğretim uygulamalarından kurtarma potansiyeline sahiptir. Sosyal Bilgiler dersi, olgusal bilgilere dayalı olarak öğretildiğinde ezber kaçınılmaz olmaktadır. Hâlbuki dersin amacı, yaşamla ilgili olgusal bilgileri ezberlemek değil, yaşamı bir bütün olarak, tüm dinamikleriyle anlayıp yaşamda etkili ve doğru kararlar almayı sağlamaktır". Bunun için de sosyal ve beşeri bilimlerden edinilmiş ve Sosyal Bilgiler dersine uyarlanmış bilgilerin içselleştirilmesi ve yaşama dönüştürülmesi gerekmektedir (Bektaş-Öztaşkın, 2016: 2).

Sosyal Bilgiler dersi, bir yaşam dersidir. Yaşam ise bir ilişkiler ağıdır. Edgar Bruce Wesley'e göre, "Sosyal Bilgilerin can damarı ilişkilerdir, özellikle insanlar arasındaki ilişkilerdir. Belki de bu sözcüğün önemi tam anlamıyla, bütün eğitim programına kısa bir bakışla anlaşılabilir. Böyle yaparak bir kişi; (1) konuların bilimle ilişkilendirildiğini, (2) ölçmenin matematiğe bağlandığını, (3) iletişimin İngilizceye bağlandığını, (4) yaratıcılığın sanata bağlandığını, (5) çalışmanın mesleklere bağlandığını, (6) lokasyonun coğrafyaya bağlandığını, (7) boş zamanların eğlenceye bağlandığını ve (8) ilişkilerin sosyal bilgilere bağlandığını algılar" (Barr, Barth, Shermis, 2013: önsöz). Yaşam içerisinde olup biten tüm ilişkileri daha iyi anlamlandırmak için ona bir bütün olarak bakmak gereklidir. Bunun için de toplu öğretim sisteminden yararlanmak gerekmektedir. Sosyal Bilgiler öğretimi ile bireyin bilişsel, duyuşsal ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması, topluma uyum sağlama sürecinin desteklenmesi, dünyayı anlamlandırmada gerekli olabilecek kavram ve ilişkilerin kazandırılması öngörülmektedir (Bektaş-Öztaşkın, 2016: 2). Çocuğun yaşamı bütün olarak algılaması, karşılaştığı sorunları çözebilmesi ve elde ettiği bilgi, beceri ve duyuşları benzer olgu ve olayların çözümünde kullanabilmesi, yani bilgiyi transfer edebilmesi için toplumsal olgu ve olaylar bir bütünlük içinde ele alınmalıdır. Eğer toplumsal olgular, parça parça ele alınıp, öğrenciye sunulursa, elde ettiği bilgi, beceri ve duyuşları yeni durumlara transfer etmede öğrenci başarılı olamayabilir. Benzer olgu ve olaylar birlikte sunulursa, örneğin aileyle ilgili elde ettiği ilkeleri ve genellemeleri okula, köy ile ilgili olanları kasabaya, il ile ilgili olanları devlete kolayca transfer edebilir (Sönmez, 2010: 4).

Jacobs (1989) ve Erickson'a (1995) göre eğitim programının temel amacı, çeşitli disiplinlerdeki bilgi parçalanmalarını önlemek olmalıdır. Disiplinlerarası kavram temelli program, kavramları daha açık ve net olarak tanımlar, önemli bir problem, tema ve konudaki ilişkili kavramları gösterir ve böylece üst düzey düşünme becerileri kazandırır (akt. Öztürk ve Dilek, 2004: 51). Zarrillo'ya (2016: 112) göre sosyal bilgiler programı, programın pek çok ögesini bağlayacak şekilde bütünlüklü olmalıdır. Bu tarz bir öğretim modeli, "disiplinlerarası", "tematik" ya da "bütünlüklü" olarak çeşitli adlar ile anılmaktadır. Yine Zarrillo'ya göre Sosyal Bilgiler programı, öğretmenler diğer sosyal bilimlerin (Siyaset Bilimi, Antropoloji, Ekonomi, Psikoloji, Sanat vb.) kavramlarını içerecek şekilde tarih ve coğrafyanın ötesine geçtikleri sürece bütünlüklü olacaktır (Zarrillo, 2016: 112-113). Bu yaklaşımı somutlaştırmak için aşağıda Erickson'dan (1995) alınan ve disiplinlerarası kavram modeline uygun olarak düzenlenmiş "değişim" kavramına ilişkin program örneği incelenebilir (akt. Öztürk ve Dilek: 2004: 51):

Şekil 2: Disiplinlerarası Kavram Modeline Uygun Olarak Düzenlenmiş Program Örneği

Keçe ve Merey'e (2011: 112) göre "Sosyal Bilgiler dersinin birçok amacı vardır. Bu amaçlara ulaşabilmek için birçok disiplinden de yararlanılmaktadır. Sözü edilen dinamik süreç disiplinler arası işbirliğini ve disiplinler arası yaklaşımı gerekli kılmaktadır. Çünkü toplumsal olaylar birçok disiplini ilgilendirmektedir. Bir olaya, tarihçi kendi açısından, felsefeci kendi açısından, psikolog kendi açısından bakarsa sağlıklı bir analiz ve tespitte bulunulmuş olmaz. Dolayısıyla daha genelleyici ve bütüncül bir yaklaşımla resmin tamamına bakılarak bir değerlendirmede bulunulması gerekmektedir".

Sosyal Bilgiler dersinin önemli bir görevi de vatandaşlık eğitimidir. Ortak ve birlikte yaşama amacına yönelik vatandaşları yetiştirmek için çeşitli sosyalleşme kuramlarından yararlanmak gereklidir. Özpolat'a (2009) göre sosyalleşme, SBDÖP'da önemli bir yere sahiptir. O, "2005 SBDÖP'nın öğrencilerin toplumsal varoluşunu esas alması, sosyal bilimlerin neredeyse bütün dallarının bilgi ve kavramlarını içeren disiplinler arası bir tabana dayanması, çağın toplumsal değişme dinamiklerini dikkate alması; öğrenci merkezli ve aktif öğrenme stratejilerine dayanması, bazı öğretim etkinliklerinin okul dışında çeşitli sosyal ve kültürel ortamlarda yapılmasını öngörmesi programın sosyalleştirmeye ilişkin standardını yükseltmektedir." demiştir. Giderek küreselleşen ancak aynı zamanda bireyselleşen günümüzde başta Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı olmak üzere ilgili tüm öğretim programlarında sosyalleşme vurgusunun yapılması her zamankinden daha önemli bir hal almıştır. Sosyal Bilgiler'in temel amacından uzaklaşmasının nedenini ve yapılması gerekenleri Özpolat (2009: 182) şöyle açıklamıştır: "Dersin içeriğinin sosyal bilimlerin tarih, coğrafya, felsefe, sosyoloji, antropoloji, halk bilim, hukuk, ekonomi, iletişim, siyaset vb. birçok disiplinin sentezine dayalı disiplinler arası bir yaklaşımla oluşturulması gerekirken, uzun yıllar bu disiplinlerin birçoğunun kavram ve konularına öğretim programında yeteri kadar yer verilmemiş, hatta bazıları tamamen program dışında tutulmuştur. Bu durum doğal olarak toplumsallaştırmaya yönelik bu dersin etkililiğini azaltmıştır." "Oysa Sosyal Bilgiler dersi, mümkün olan bütün sosyal bilim dallarından derlenerek senkronize edilmiş konular içermeliydi."

Sosyal Bilgiler dersinde öğrenciler topluma, kurum ve kuruluşlara, çeşitli problemlere, kültürlere, mekânlara ve tarihe dokunarak öğrenmelidir. Ancak bu şekilde duyularını da öğrenmenin içerisine

katabilen çocuklar, anlamlı öğrenmeler gerçekleştirebilirler. Bu nedenle Sosyal Bilgiler yaşamın ve toplumun içinde olmalıdır. Selanik-Ay, Kurtdede-Fidan ve Ergün'ün (2015) Sosyal Bilgilerin sosyolojik boyutuyla ilgili sınıf öğretmenleriyle yapmış oldukları çalışmada dersi toplumla doğrudan ilişkilendirilen konuların işlenmesinde gerçekleştirilen etkinliklerin alt sosyo-ekonomik düzeyde yer alan okullarda genellikle bilgi düzeyinde kaldığı; toplumla, kurum kuruluşlarla ve sivil toplum örgütleriyle yeterli düzeyde işbirliği gerçekleştirilemediği sonucuna ulaşmışlardır. Çulha-Özbaş ve Erbudak'ın (2015) Sosyal Bilgiler öğretmenleriyle yapmış oldukları çalışmada öğretmenlerin önemli bir kısmının Sosyal Bilgiler öğretiminin amacı olarak yaşama uyarlayıcılığa vurgu yaptıkları, bu yaklaşımı benimseyen öğretmenlerin söylemlerinde ise özellikle; toplumsal kuralları öğretme, yaşama hazırlama ve sosyalleşmeyi sağlama ifadelerinin bulunduğunu tespit etmişlerdir.

Öğrenciler, toplumun sorumlu birer bireyi olarak sosyalleşmek ve toplum içinde demokratik bir yaşam sürdürmek durumunda olduklarına göre okul programlarında Sosyal Bilimler ile Sosyal Bilgilerin yeri ve öğretimine ilişkin çabalar ve yaşanan sorunlar her zaman önemini sürdürecektir (Sözer, 2008). Yanpar-Şahin (1994) Sosyal Bilgilerin, çocukların toplum ve sorunlar hakkında bilgi sahibi olmalarında ve bir vatandaş olarak sorumluluklarını öğrenmelerinde, insan ilişkilerini anlamada, ulusal özellikleri kavramada en gerekli olan derslerden biri olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu doğrultuda ülkenin ihtiyaçları, toplumsal ve kültürel özellikleri, çocukların toplumsal olaylarla ilgili eğitim ihtiyaçlarının belirlenerek Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarının yeniden tespit edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu durum günümüzde de geçerliliğini sürdürmekte, Sosyal Bilgilerin sosyalleştirme amacı ve temelinde yatan toplu öğretim sistemini yeniden gündeme getirmek gerektiğini hatırlatmaktadır. Sonuç olarak 100. yılını geride bırakan günümüz Sosyal Bilgiler dersinin özellikle sınav odaklı eğitim sistemlerinden zarar gördüğü, bu nedenle teori ve uygulamada çelişmiş, tarihsel altyapısını oluşturan temel anlayışlardan yoksun kalmış olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler eğitimcilerinin sosyalleşme ve toplu öğretim kavramları üzerine yeniden eğilmeleri ve dersin tasarım gerekçesine dönmek için çeşitli çalışmalar yapmaları gerektiği önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Akdağ, H. (2014). Sosyal bilgilerin tanımı, amacı, önemi ve Türkiye’deki yeri, *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar 1*. Ed. R. Turan, A. M. Sünbül ve H. Akdağ, Ankara: Pegem Akademi.
- Akyüz, Y. (2009). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Arslan, E., Arı, R. (2008). Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ölçeğinin Türkçeye uyarlama, güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s.19, ss.53-60.
- Balcı, A., Baltacı, A., Fidan, T., Cereci, C., Acar, U. (2012). Örgütsel sosyalleşmenin, örgütsel özdeşleşme ve örgütsel vatandaşlıkla ilişkisi: ilköğretim okulu yöneticileri üzerinde bir araştırma, *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2), ss.47-74.
- Banks, J. A. (1987). The social studies, ethnic diversity, and social change. *The Elementary School Journal*. Vol: 87, Number: 5, pp.531-543.
- Barr, R., Barth, J. L., Shermis, S. S. (2013). *Sosyal Bilgilerin Doğası*. Çev. Ed. C. Dönmez, Ankara: Pegem Akademi
- Barth, J. (1991). *Elementary and Junior High/Middle School Social Studies Curriculum, Activities and Materials*, USA: University Press of America
- Barth, J. L., Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi Kaynak Üniteler*. Ankara: YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi
- Bektaş-Öztaşkın, Ö. (2016). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler, *Sosyal Bilgilerin Temelleri*, Ed. R. Turan ve T. Yıldırım, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bilgili, A. S. (2006). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler, *Sosyal Bilgilerin Temelleri*, Ed. İ. H. Demircioğlu, Ankara: Hegem Yayınları.
- Binbaşıoğlu, C. (2003). *Hayat Bilgisi Öğretimi*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Binbaşıoğlu, C. (2014). *Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Coştu, Y. (2009). Toplumsallaşma kavramı üzerine sosyolojik bir değerlendirme, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(3), ss.117-140.
- Cüro, E. (2009). *Sosyal bilgiler öğretim programının toplumsal ihtiyaçları karşılama düzeyine ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi (Diyarbakır ili örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Çulha-Özbaş, B., Erbudak, K. C. (2015). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminin amacına yönelik görüşleri, *Turkish Studies*, 10(3), ss.303-330.
- Çürük, C. (2011). Kınalızâde Ali Efendi ve vatandaşlık eğitimi, *Sosyal Bilgiler Eğitimi Açısından Kınalızâde Ali Efendi'nin Ahlak-ı Ala'i Üzerine Okumalar*, Ed. B. Ata. Ankara: Pegem Akademi.
- Deveci, Ö. (2010). *İlköğretim altıncı sınıf fen ve teknoloji dersi kuvvet ve hareket ünitesinde fen-matematik entegrasyonunun akademik başarı ve kalıcılık üzerine etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Adana.
- Dewey, J. (2015). Okul ve Toplum. (Çev. H.A. Başaman-Yay. Haz. S. Kaymakçı) Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2004). Sosyal bilgiler öğretimi, *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ed. C. Öztürk ve D. Dilek, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Erden, M. (tarihsiz). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Alkım Yayınevi.
- İnan, S. (2014). *Sosyal Bilgiler Eğitimine Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Jacobs, H. H. (1989). *Interdisciplinary Curriculum Design and Implementation*, USA: ASCD Publishing
- Karadağ, M. (2010). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yansıtıcı düşünme düzeylerinin incelenmesi (Şanlıurfa ili örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

- Levstik, L. S., Tyson, C. A. (2008). *Handbook of Research in Social Studies Education*. First Edition. New York: Routledge.
- Michaelis J. U., Garcia, J. (1996). *Sociaal Studies for Children*. 11. Edition, Boston: Allyn and Bacon.
- Moffatt, M. P. (1957). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Çev. N. Oran, İstanbul: Maarif Basımevi.
- Öcal, A., Kemer kaya, G., Tonga, D., Kyburiene, L. (2011). Socialization in social studies courses in Turkey, 5th International Conference - Competence of Contemporary Specialist: The Unity of Theory and Practice, April 6-7, Kaunas/Lithuania. https://www.researchgate.net/publication/258341370_Socialization_in_Social_Studies_Courses_in_Turkey adresinden 15.06.2017 tarihinde alınmıştır.
- Özmen, C. (2015). Dünyada ve ülkemizde sosyal bilgiler, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ed. C. Dönmez ve K. Yazıcı Ankara: Pegem Akademi.
- Özpolat, A. (2009). Toplumsallaşma hedefleri açısından 2005 sosyal bilgiler öğretim programı, *Millî Eğitim*, s.182, ss.249-267.
- Öztürk, C., Dilek, D. (2004). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi programları*, *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ed. C. Öztürk ve D. Dilek, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2012). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ed. C. Öztürk, Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C., Deveci, H. (2011). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi, *Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programları*, Ed. C. Öztürk, Ankara: Pegem Akademi.
- Safran, M. (2014). Sosyal bilgiler öğretimine bakış, *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ed. B. Tay ve A. Öcal, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Salı, G., Arslan, M. (2000). Cumhuriyet dönemi ilkokul programlarında toplu öğretim uygulaması, *Eğitim ve Bilim*, 25(117), ss.57-63.
- Savage, T. V., Armstrong, D. G. (2000). *Effective Teaching in Elementary Social Studies*, Fourth Edition, New Jersey: Prentice Hall.
- SBDÖP. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi (4-5. Sınıflar) Öğretim Programı*, Taslak Basım, Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Selanik-Ay, T., Deveci, H. (2011). Sosyal bilgiler dersinde yerel toplum çalışmalarından yararlanma: bir eylem araştırması, *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2(1), ss.83-115.
- Selanik-Ay, T., Kurtdede-Fidan, N., Ergün, M. (2015). Sosyal bilgiler dersinin sosyolojik boyutu, *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 16(1), ss.235-254.
- Sever, R. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine giriş, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ed. R. Sever, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Öğretmen Kılavuzu*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözer, E. (1998). Sosyal bilgiler programının amaçları, ilkeleri ve temel özellikleri. *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ed. G. Can, Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları (AÖF).
- Sözer, E. (2008). Sosyal bilgiler dersinin tanımı, kapsamı ve ilköğretim programındaki yeri, *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ed. Ş. Yaşar, Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları (AÖF).
- Thornton, S. J. (2008). Continuity and change in social studies curriculum, *Handbook of Research in Social Studies Education*. Ed. L. S. Levstik and C. A. Tyson, First Edition. New York: Routledge.
- Turner, T. N. (1999). *Essentials of Elementary Social Studies*, Second Edition, USA: Allyn and Bacon.
- Yalçınkaya, E., Uslu, S. (2015). Sosyal bilgilerin tarihçesi ve temel eğitimdeki yeri, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ed. R. Sever, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Yanpar-Şahin, T. (1994). İlkokul 4. Sınıf sosyal bilgiler dersinde akademik benlik kavramı, ders içi öğrenme ve ders dışı çalışma yolları ile başarı ilişkisi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c.10, ss.43-48.

Zarrillo, J. J. (2016). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Çev. Ed. B. Tay ve S. B. Demir, Ankara: Anı Yayıncılık.

Dolaylı Olarak Atıfta Bulunulan Kaynak:

Dunn, A. W. (1916). *Report of the committee on social studies of the commission on the reorganization of secondary education of the national education association*, The Social Studies in Secondary Education, *BULLETIN*, No: 28, USA: Washington Government Printing Office.

EXTENDED ABSTRACT

Several changes in the field of education in Turkey have created the necessity to remember the designing purposes of the social studies course. The most important one of these changes has been the tendency towards rote learning based on exams and competitions rather than the principle of individualized learning. Children have turned into kinds of robots who carry heavy school bags, get private courses and cannot even relax at the weekends. Based on this, it can easily be said that the individual who is crucially important for the society is under threat since one of the main reasons causing anxiety and stress-related illnesses among children is the education system. Besides, this exam-based education system influences negatively not only the socialization of children but also the relationship among parents. However, items related with the social and physical development of an individual have always priority among the general goals of national education. The main reason behind the emergence of mass courses such as social studies and science education is to supervise the healthy development and coping potential of children. For this reason, the issues of mass education and socialization that were influential in the emergence of social studies were focused in this study.

Exam pressure mainly causes the social studies course to be conducted in a disciplinary and rote-learning format. However, the emergence of this course is totally based on the child. As the development of children proceeds from the abstract to the concrete and towards critical thinking, the change in learning also effects the teaching. For this reason, mass education is conducted considering the concrete and holistic perceptions of children regarding the life. As they grow up and begin to think in an abstract way, a more detailed and disciplinary education becomes possible. In this sense, the search for the right education for children has made the experts explore the mass education system. Thus, designing an education system compatible with the developmental levels and coping potentials of children has become possible. Thanks to it, children struggling with lots of teachers, materials and lessons and etc. has been prevented.

Socialization, another important term for social studies education, is the learning process of certain functions required by a social role. Accordingly, it can be said that the harmony is necessary between individual expectations and the society for socialization. The idea that social studies education can be started with the existence of human can be explained by the fact than the human is a social creature. When Thomas Jesse Jones (1873-1950) first mentioned the social studies course in 1907 in a magazine called "Southern Workman", he strongly supported the idea that immigrant children could socialize effectively thanks to this course. In spite of their differences, individuals learn to commune with the society, gain an appropriate identity, and behave according to the norms and the rules of the society during the socialization process. In addition to being biological creatures, individuals become the members of society by learning the rules existing in the society before them, embracing the values and beliefs, accepting them, playing and realizing the roles given to them. There occurs a slight difference in democratic societies since socialization in the society also includes anti-socialization making the process more qualified. Thus, bringing up individuals with democratic characters who search, question and do not accept everything as they occur becomes the main goal.

As mentioned before, the social studies course is designed in the USA in early 20th century to socialize individuals who had to live with urbanization and industrialization together. The case was similar in Turkey in 1950s and this course was put into action against a rapid social transformation. The aim was to gather the mass of people in cities around the mutual citizenship ideals. Turkey has experienced a considerable transformation in its social structure in recent years. The migration from Middle East countries, especially Syria, has been significantly influential on it. For this reason, the

responsibility of creating a democratic personality has been added to socialization since most of these immigrants are coming from non-democratic countries. For this reason, teaching social studies should not only be regarded as socialization but also it should include anti-socialization in itself. Within this education, it will be possible to bring up citizens who question the current social values, produce new ones and think critically and creatively.

It is believed that mass education, the basic philosophy of the social studies course, is not known well and the current implementation of social studies course is far from that perspective. In conclusion, it is understood that the social studies course, 100 years old in the world and in its 50s in Turkey, is resigned to exam-based educational systems. In this sense, it is seen that we are moving away from the principle of education for individual within the perspective of mass education. For this reason, one can say that there is a contraction between the theoretical and practice sides of the social studies course in Turkey and the course lacks its basic principle forming its historical background. However, the main goal of the social studies course is not the memorization of knowledge related with life, but providing a holistic understanding of life so that individuals can make right and effective decisions. To achieve this, the knowledge gained from social sciences and humanities and adapted for the social studies course should be internalized and turned into experiences. The main conclusion is that rather than making innovations for the social studies course, it is necessary to provide the principle of education for the child. In this sense, it is a must to remember the mass education and socialization as its main goal.